

Prava i obveze roditelja i djece, civilno i kanonsko zakonodavstvo

Marinović, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:066663>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

**Prava i obveze roditelja i djece
civilno i kanonsko zakonodavstvo
Diplomski rad**

Mentor:

Doc. dr.sc. Zdenko Ilić

Student:

Mateja Marinović

Đakovo, 2021.

Sadržaj

Sažetak.....	3
Summary.....	4
Uvod.....	5
1. Povijesni pregled razvoja prava djece	6
1.1. Međunarodni dokumenti	7
1.1.1. Ženevska deklaracija o pravima djeteta iz 1924.....	7
1.1.2. Opća deklaracija UN-a o pravima djeteta iz 1948.....	8
1.1.3. Deklaracija UN-a o pravima djeteta iz 1959.	10
1.1.4. Konvencija o pravima djeteta iz 1989.	12
1.1.5. Svjetska deklaracija o opstanku, zaštiti i razvoju djece iz 1990.....	13
1.1.6. Haška konvencija o međudržavnom posvojenju iz 1993.....	14
1.1.7. Haška konvencija o zaštiti djece iz 1996.....	14
1.2. Dokumenti Vijeća Europe	14
1.2.1. Konvencija Vijeća Europe o ostvarenju djetetovih prava iz 1996.....	14
1.2.2. Konvencija o kontaktima s djecom iz 2003.....	15
1.2.3. Bruxelles II bis iz 2003.....	16
1.2.4. Smjernice za promicanje i zaštitu prava djeteta iz 2007.....	16
1.2.5. EU Strategija o pravima djece iz 2009.	17
1.2.6. Povelja temeljnih prava Europske unije iz 2010.	17
1.2.7. Ugovor o Europskoj uniji iz 2010.....	18
1.2.8. Agenda o pravima djece iz 2011.....	18
2. Prava i obveze roditelja i djece u civilnom zakonodavstvu.....	19
2.1. Uloga majke i oca u odgoju djeteta	19
2.2. Prava djece u obiteljskom zakonodavstvu	19
2.2.1. Pravo na život i zdravlje	21
2.2.2. Pravo djeteta na sigurnost i odgoj u obitelji	22

2.2.3. Pravo na život s roditeljima	23
2.2.4. Pravo na informaciju i pravo na informirani pristanak.....	23
2.2.5. Pravo na ostvarenje osobnih odnosa	24
2.2.6. Pravo djeteta na obrazovanje i zanimanje, pravo na zapošljavanje	24
2.2.7. Pravo na poduzimanje pravnih radnji, sklapanje pravnih poslova i preuzimanje obveza	26
2.2.8. Pravo na izražavanje mišljenja	26
2.2.9. Pravo na pokretanje postupaka	26
2.3. Dužnosti djece.....	27
3. Prava i obveze roditelja i djece u kanonskom zakonodavstvu.....	28
3.1. Laici-graditelji Božjeg naroda	28
3.2. Obveza i pravo roditelja na odgoj djece	29
3.3. Obveza i pravo roditelja na kršćanski odgoj.....	31
3.4. Pomoć Crkve i civilnog društva u odgoju i obrazovanju.....	32
3.5. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske	33
3.6. Sveta Stolica i promicanje ljudskih prava.....	34
Zaključak	37
Dodatak	39
Literatura.....	57

Sažetak

Prava i obveze roditelja i djece civilno i kanonsko zakonodavstvo

U ovom radu prikazat ćemo prava i obveze roditelja i djece u civilnom i kanonskom zakonodavstvu. Rad se sastoji od tri poglavlja. Prvo poglavlje donosi kronološki pregled razvoja dječjih prava u međunarodnim dokumentima i dokumentima Vijeća Europe. Najveći naglasak je na prvoj Deklaraciji o dječjim pravima donesenoj u Ženevi 1924. godine zbog njezinog doprinosa u donošenju svih dokumenata do današnjeg dana i na Konvenciji o pravima djeteta donesenoj 1989. godine zbog njezinog značenje za društveni i pravni položaj djece u svijetu. U drugom poglavlju prikazana su prava i obveze roditelja i djece koja su uzeta iz Obiteljskog zakona Republike Hrvatske koji je stupio na snagu 2015. godine. Tu će biti riječi o osobnim pravima djeteta, kao što su pravo na život i zdravlje, pravo na život s roditeljima, pravo na odgoj i obrazovanje i mnoga druga prava djeteta koja su neophodna za njegov daljnji rast i razvoj. U trećem poglavlju prikazana su prava i obveze roditelja i djece uzeta iz Zakonika kanonskog prava iz 1983. godine. On govori o važnosti poziva koji je upućen vjernicima laicima, da kroz obitelj izgrađuju narod Božji. Na koncu trećeg poglavlja prikazana su zauzimanja Katoličke Crkve na području ljudskih prava i zaštite djece, osobito kroz apostolsko djelovanje velikoga sveca Ivana Pavla II.

***Ključne riječi:** dijete, pravo, Obiteljski zakon Republike Hrvatske, Zakonik kanonskog prava*

Summary

Rights and obligations of parents and children civil and canon law

This paperwork will present the rights and obligations of parents and children in civil and canon law. The paper is divided into three chapters. The first chapter provides a chronological overview of the development of children's rights in international and Council of Europe documents. The main emphasis is on the first Declaration of the Rights of the Child, adopted in Geneva in 1924, for its contribution to the adoption of all future documents until today. Also, in this chapter will be shown the Convention on the Rights of the Child, adopted in 1989, because of its significance for the social and legal status of children in the world. The second chapter presents the rights and obligations of parents and children taken from the Family Law of the Republic of Croatia, which entered into force in 2015. There will be shown personal rights of the child, such as the right to life and health, the right to live with parents, the right to upbringing and education, and many other rights of the child that are necessary for its further growth and development. The third chapter presents the rights and obligations of parents and children taken from the 1983 Code of Canon Law. There is shown the importance of the call made to the lay faithful to build the People of God through the family. The end of the third chapter will present the activities of the Catholic Church in the field of human rights and the protection of children, especially through the apostolic work of the great Saint John Paul II.

Keywords: *child, law, Family Law of the Republic Croatia, Code of Canon Law*

Uvod

Cilj ovoga rada jest prikazati prava i obveze roditelja i djece u okviru civilnog i kanonskog zakonodavstva. Rad je podijeljen na tri poglavlja.

Prvo poglavlje donosi povijesni pregled razvoja dječjih prava. Tako je u prvom poglavlju prikazano da su prava djeteta podvrsta ljudskih prava čiji je glavni smisao priznavanje posebnih potreba djece u svrhu njihove zaštite za vrijeme odrastanja i sazrijevanja. Poglavlje prikazuje razvoj dječjih prava kako u međunarodnim dokumentima, tako i u dokumentima Vijeća Europe. Rad sadrži svih pet točaka Ženevske deklaracije o pravima djeteta iz 1924. godine, kao i njezinu nadopunu iz 1948. godinu, iz razloga što su navedenih pet točaka prve Deklaracije činile osnovicu u izradi svih dokumenata koji su bili pisani i prihvaćeni od 1924. godine pa sve do danas.

Tema drugog poglavlja su prava i obveze roditelja i djece u civilnom zakonodavstvu. Tako u samom uvodu govorimo o ulozi majke i oca u odgoju i razvoju djeteta. Potom su prikazana prava djece i roditelja u Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske, s osnovom na Obiteljskom zakonu koji je stupio na snagu 2015. godine. U navedenom zakonu prikazana su neka od osnovnih prava djece kao što su: prava djeteta na život i na zdravlje, pravo na život s roditeljima, pravo na odgoj i obrazovanje, pravo na zaštitu od nasilja i mnoga druga prava.

U trećem poglavlju prikazana su prava i obveze roditelja i djece u kanonskom zakonodavstvu, s naglaskom na II. knjigu Zakonika kanonskog prava iz 1983. godine naslovljenu Božji narod te na kanone koji govore o poslanju i djelovanju vjernika laika u obitelji.

1. Povijesni pregled razvoja prava djece

Prava djeteta podvrsta su ljudskih prava kojima je glavni smisao priznavanje posebnih potreba djece u svrhu njihove zaštite za vrijeme odrastanja i sazrijevanja. Obilježje ovih prava jest da su jedino djeca njihovi ovlaštenici kao i činjenica da im navedena prava pripadaju bez ograničenja do navršene osamnaeste godine života te da pokrivaju sva područja životnih odnosa djeteta. Jednakost sve djece, dobrobit djeteta, poštivanje roditelja te obavezivanje država na poduzimanje svih zakonskih, upravnih i drugih mjera jesu osnovna polazišta u primjeni ovih prava.¹ Pravnu regulativu odnosa roditelja i djece nije moguće razumjeti bez poznavanja prava djece. Prava djece pronalazimo u svim pravnim granama u kojima se djeca pojavljuju kao ovlaštenici na poduzimanje neke pravne radnje. Ona predstavljaju način uređenja odnosa djeteta s članovima njegove obitelji, ali i svih pojedinaca i institucija s kojima dijete dolazi u neposredni dodir.² Iako u rimskoj pravnoj tradiciji nije postojao koncept prava djeteta, u to se doba razvijaju pojedini pravni instituti, koji su imali svrhu pravne zaštite djeteta poput posvojenja ili skrbništva. Posebno je zanimljiva činjenica da se još u doba rimskog prava priznavala volja djeteta, kao pravno relevantna, budući da je primjerice dijete pod skrbništvom starije od sedme godine moglo sklapati pravne poslove koji bi mu donosili korist, dok je za one poslove u kojima bi preuzimalo obvezu bio nužan pristanak skrbnika u vrijeme njegova sklapanja. Istom se dobnom granicom i danas koristi kanonsko pravo propisujući da se djeca mlađa od sedme godine smatraju nedovoljno umno razvijena zbog čega ne mogu biti odgovorna za svoje postupke, što je stajalište istovjetno suvremenom reguliranju odgovornosti djeteta mlađeg od sedme godine. Iako govor suvremenog nauka Crkve tematski ne pripada području prava, ne bi trebao biti suvišan, imajući pri tome u vidu da se izučava pravni položaj djeteta u hrvatskom društvu u kojem je dominantno prisutan katolički utjecaj. Upravo se zbog toga mogu istaknuti dvije stavke kanonskog prava u usporedbi sa suvremenim poimanjem pravnog položaja djeteta. Prva se stavka odnosi na obvezu djeteta da poštuje svoje roditelje, što je ujedno i dužnost djeteta prema hrvatskom obiteljskom pravu (članak 89. Obiteljskog zakona). Prema drugoj stavci, Crkva djetetu odobrava određeni oblik autonomije. Iako se djetetu nalaže da poštuje oca

¹ Usp. *Prava djeteta*, u: Hrvatska Enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krlež, Zagreb, 2009., 729.

² Usp. D. HRABAR, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019., 93.

i majku, Katekizam izričito kaže da djeca mogu odbiti poslušnost roditeljima, ukoliko bi njihov zahtjev bio protivan ćudoređu. Na taj je način Crkva još od svojih početaka prihvaćala dijete kao osobu koja je sposobna samostalno prosuđivati o ispravnosti roditeljskih zahtjeva te je odobravalala ponašanje u skladu s vlastitom voljom.³

1.1. Međunarodni dokumenti

U sklopu nastojanja za promicanjem ljudskih prava, pojedini njihovi pobornici počeli su uočavati potrebu da se pozornost usmjeri i na prava koja bi se posebno odnosila na život djece. Na to su najviše upućivale prilike u kojima su djeca živjela kao i posebnosti koje bi omogućile uspješan razvoj i odgoj djece. Postepeno kristalizirala ideja da se za te potrebe treba izboriti definiranjem prava djeteta i njihovim ozakonjenjem. Prvo spominjanje prava djeteta zabilježeno je 1924. godine u Ženevskoj deklaraciji o pravima djeteta.⁴ Na međunarodnoj razini mogu se prepoznati dvije vrste dokumenata kojima se štite djeca. Prva skupina su međunarodni dokumenti koji se bave ljudskim pravima, ali budući da se odnose na ljudska prava općenito, ona se primjenjuju i na djecu. Vremenski su ona donesena znatno ranije. Drugu skupinu čine međunarodni dokumenti koji su ciljano namijenjeni djeci kao njihovim ovlaštenicima.

1.1.1. Ženevska deklaracija o pravima djeteta iz 1924.

Nastojanje za promicanjem dječjih prava seže još u 1924. godinu kada je donesena *Ženevska deklaracija o pravima djeteta*. Deklaracija je započela s redefiniranjem pojma djeteta, njegovih prava i položaja u društvu. Tada se smatralo dostatnim proglasiti minimalne zahtjeve za postizanje dobrobiti djece u obliku načela, stoga je ona ostala na razini načela i bez sankcija, kao nekakav popis želja čije bi ostvarenje ovisilo o volji države, hoće li i kako štititi dobrobit djeteta.⁵ Zbog važnosti ovog temeljnog dokumenta o pravima djeteta, donosimo cijeli tekst deklaracije:

³ Usp. B. REŠETAR (ur.), *Dijete i pravo*, Osijek, 2009., 297-298.

⁴ Usp. E. PARAVINA, *Ostvarivanje prava djeteta*, Zagreb, 1999., 37.

⁵ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2007., 238-239.

1. „Dijete mora dobiti uvjete koji su mu potrebni za njegovo normalno razvijanje u materijalnom i duhovnom smislu.
2. Dijete koje je gladno mora biti nahranjeno; dijete koje je bolesno mora biti liječeno; dijete koje je zaostalo mora dobiti pomoć; delinkventno dijete mora biti vraćeno s toga puta, a siročić i napušteno dijete mora biti zbrinuto u sklonište i potpomognuto.
3. Dijete mora biti prvo kome će biti pružena pomoć u vrijeme nesreće.
4. Djetetu mora biti pružena prilika da zarađuje za život i ono mora biti zaštićeno od svakog oblika eksploatacija.
5. Dijete mora biti odgajano u spoznaji da svoje sposobnosti mora staviti u službu ljudima s kojima živi.“⁶

Ako uzmemo u obzir okolnosti u kojima nastaje ova deklaracija, a to su svakako ratovi koji su bili vođeni širom svijeta i koji su ostavljali teške posljedice svim preživjelim, osobito djeci i sama činjenica da je to prvi i samostalni službeni tekst međunarodne važnosti tada taj dokument zaslužuje i divljenje i zahvalnost, te budi ponos i zadovoljstvo što su već u prvom pokušaju uočeni mnogi momenti koji su bitni za dobrobit djeteta. U prilog tome govori i podatak da su navedenih pet točaka prve Deklaracije činile osnovicu u izradi svih dokumenata koji su bili pisani i prihvaćeni od 1924. godine do danas.⁷

1.1.2. Opća deklaracija UN-a o pravima djeteta iz 1948.

Opća deklaracija UN-a o pravima djeteta iz 1948. govori o naraštaju u prvim poslijeratnim godinama nakon Drugog svjetskog rata. Rat je to koji po svojoj okrutnosti dotad nije bio zabilježen u povijesti čovječanstva. Nanio je velike ljudske gubitke i unesrećio mnoge ljude koji su ga preživjeli. Nasilno su i neljudski prekinuti životi brojnih naraštaja. Kao i u svakom ratu, najviše su stradala djeca. Slike ubijene i stradale djece ostale su urezane u pamćenje svih živućih ljudi, ali i kao opomena da se takvo što nikada ne smije ponoviti. Vodeći dužnosnici Međunarodne unije za zaštitu djece (International Union for Child Welfare - IUCW) potaknuti opsežnim radnjama za pripremu Deklaracije o pravima čovjeka, zadali su si novu zadaću potaknuti iskustvom iz Drugog svjetskog rata da poboljšaju i nadopunu Ženevsku deklaraciju o pravima djeteta iz 1924. To su

⁶ E. PARAVINA, *Ostvarivanje prava djeteta*, 41.

⁷ Usp. *Isto*, 42.

učinili tako što su uz pet dosadašnjih članaka, dodali dva nova kao prvi i drugi po redu, dok su ostale prijašnje članke djelomično dopunili ili su ih ostavili takvima kakvi su bili.⁸

„Tekst Deklaracije glasi ovako:

1. Dijete treba biti zaštićeno bez obzira na rasu, nacionalnost i vjeru.
2. Dijete mora imati primjerenu brigu i poštovanje u obitelji, kao dio cjeline.
3. Djetetu treba osigurati sredstva potrebna za njegov normalni materijalni, moralni i duhovni život.
4. Dijete koje je gladno mora biti nahranjeno; dijete koje je bolesno mora dobiti odgovarajuću njegu; dijete koje je mentalno ili fizički hendikepirano mora biti pomognuto, dijete koje se nije prilagodilo društvenoj sredini mora biti preodgojeno, siročić i napušteno dijete mora biti zbrinuto u skloništu i dobiti potrebnu pomoć.
5. Dijete mora biti prvo kome će biti pružena pomoć kada je u nevolji.
6. Dijete mora uživati sve dobrobiti koje pružaju socijalno staranje i programi socijalne skrbi, mora mu se osigurati školovanje koje će mu pravodobno omogućiti da zarađuje za život i mora biti zaštićeno od svih oblika eksploatacije.
7. Dijete mora biti odgajano tako da svoj talent svjesno stavi u službu ljudima oko sebe.“⁹

Ako se uzmu u obzir spoznaje koje su bile upravo pripremljene za Opću deklaraciju o pravima čovjeka, navedena Deklaracija o pravima djeteta iz 1948. godine tek je s nekoliko prilagodbi malo proširena i poboljšana u usporedbi s prvom. Ipak, razrada ljudskih prava u Općoj deklaraciji Ujedinjenih Naroda koja je donesena iste godine dotakla je dosta pitanja koja se tiču djece, te ih je unijela u dokument namijenjen svim ljudima.¹⁰ Ona djeci osigurava pravo na slobodu i jednakost po rođenju, zabranjuje ropstvo, mučenje ili ponižavanje te osigurava djeci pravo na jednakost pred zakonom i na sudsku zaštitu.¹¹

⁸ Usp. E. PARAVINA, *Ostvarivanje prava djeteta*, 47.

⁹ *Isto*, 47.

¹⁰ Usp. *Isto*, 48.

¹¹ Usp. Ž. KOPIĆ - V. KORAJAC, Djeca i djetinjstvo u dokumentima o pravima djece, u: *Život i škola*, 56(2/2010.)24, 45-54, ovdje 46.

1.1.3. Deklaracija UN-a o pravima djeteta iz 1959.

Teška iskustva i spoznaje stečene tijekom Drugog svjetskog rata još su mnogo godina nakon rata bila glavna polazišta za djelovanja organizacija čiji je cilj bila skrb o djeci i pomoć djeci. U vremenu poslije rata dolazi do velikih migracija, zbog čega su glavni problem bila djeca izbjeglica i djeca koja su bila odvojena od roditelja, te je zbog toga Unija za zaštitu djece samostalno i u suradnji s drugima srodnim organizacijama organizirala evakuacijske i izbjegličke kampove, dječje vrtiće, razne radionice i edukativne aktivnosti. Između 1948.-1959. godine odvijali su se brojni događaji koji su bili važni za djecu i njihova prava. Konačno 1959. godine u suradnji Unije za zaštitu djece i drugih srodnih organizacija nastaje najkompletnija verzija novog teksta Deklaracije UN-a o pravima djeteta. Tekst je narastao na deset članaka s dosadašnjih sedam i u njih su unesene značajne nove odredbe i zamisli.¹²

1. „Djetetu pripadaju sva prava navedena u ovoj Deklaraciji i uživati ih trebaju sva djeca bez iznimke i bez ikakva odvajanja s obzirom na rasu, boju, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, narodnosnu ili socijalnu pripadnost, imetak, rođenje ili kakvu drugu okolnost u odnosu prema djetetu ili njegovoj obitelji.
2. Dijete treba uživati posebnu zaštitu. Zakonom ili na drugi način treba mu omogućiti da se u slobodi i dostojanstvu razvija tjelesno, psihički, moralno, vjerski i društveno, zdravo i normalno. U zakonima donesenim za zaštitu djeteta prvenstveno se treba brinuti o koristi djeteta.
3. Od rođenja dijete treba imati pravo na ime i državljanstvo.
4. Dijete treba uživati sve pogodnosti socijalne zaštite. Mora imati pravo na život i razvoj u zdravoj okolini i stoga je i njemu i njegovoj majci potrebno pružiti posebnu njegu i zaštitu, kao i skrb prije i poslije porođaja. Dijete ima pravo na odgovarajuću prehranu, smještaj, razododu i zdravstvene usluge.
5. Tjelesno, duševno ili socijalno oštećenom djetetu potrebno je, zbog posebnosti njegova stanja ili položaja, pružiti specijalnu njegu, obrazovanje i skrb.
6. Za potpun i skladan razvoj djetetove osobnosti potrebni su ljubav i razumjevanje. Ukoliko je moguće, neka se djetetu brinu i neka za njega budu odgovorni njegovi roditelji, a u svakom slučaju treba odrasti u ozračju

¹² Usp. E. PARAVINA, *Ostvarivanje prava djeteta*, 49-54.

naklonjenosti i moralne i materijalne sigurnosti. Samo u iznimnim okolnostima dijete u najranijoj dobi može biti odvojeno od majke. Društvo i organi vlasti moraju pokazati posebnu skrb za djecu bez obitelji i bez sredstava nužnih za preživljavanje. Za uzdržavanje djece u velikim obiteljima poželjna je novčana potpora i pomoć države.

7. Dijete ima pravo na školovanje, besplatno i obvezatno barem na stupnju osnovne škole. Treba ga odgajati tako da razvije opću kulturu i osposobiti ga da na temelju jednakih mogućnosti razvije svoje sposobnosti i vlastito prosuđivanje, osjećaj moralne i socijalne odgovornosti, i da postane koristan član ljudske zajednice. Interese djeteta trebaju voditi oni koji su odgovorni za njegov odgoj i naobrazbu, a to su ponajprije roditelji. Djetetu treba pružiti igru i razonodu, čija je svrha isto tako odgojna. Društvo i javne vlasti trebaju nastojati da djeca što je moguće više uživaju ova prava.
8. Dijete u svakom slučaju treba prvo zaštititi i pružiti mu pomoć.
9. Dijete treba zaštitu od svih oblika zanemarivanja, okrutnosti i iskorištavanja. Ono ne smije biti predmet trgovine. Dijete ne smije biti primljeno na posao prije propisane starosne dobi. Ni u kojem slučaju ne smije ga se prisiljavati ili mu dopuštati profesionalni rad ili obavljanje rada koji loše utječe na zdravlje ili odgoj, odnosno škodi njegovu tjelesnom, duševnom ili ćudorednom razvoju.
10. Dijete treba zaštititi od običaja ili navada koje potiču rasnu, vjersku ili bilo koju drugu vrstu podvajanja. Treba ga odgajati u duhu razumijevanja, snošljivosti, prijateljstva između naroda, mira i općeg bratstva, te u svijesti da sve njegove snage i nadarenosti trebaju služiti u korist ljudi s kojima živi i biti posvećene čovječanstvu.¹³

Sam tekst deklaracije najpotpuniji je i najbolji dosadašnji tekst o zaštiti i ostvarivanju prava djeteta u svijetu, ali je deklaracija ostala tek moralna preporuka svima odraslima i nadležnima da pomognu djetetu u njegovom razvoju i odgoju.¹⁴

¹³ E. PARAVINA, *Ostvarivanje prava djeteta*, 57-58.

¹⁴ Usp. E. PARAVINA, *Ostvarivanje prava djeteta*, 49-54.

1.1.4. Konvencija o pravima djeteta iz 1989.

Konvencija o pravima djeteta usvojena je u Ujedinjenim Narodima 20. studenog 1989. godine. Konvencija je preuzela osnovne ideje koje su već bile prisutne u međunarodnim dokumentima, ali je i otvorila put za nove aktivnosti, kao i donošenje novih dokumenata za zaštitu djece. Upravo iz tih razloga Konvencija ima najvažnije značenje za društveni i pravni položaj djece.¹⁵ Vrijednost same Konvencije je u navođenju mnogobrojnih prava djece koja su nastala na temelju njihovih različitim potreba, u svakodnevnom životu i u iznimnim situacijama. Konvencija predviđa sustav sankcija i Odbor za prava djeteta kao posebno tijelo kojemu države članice podnose izvješća o stanju prava djece. Polazište same Konvencije jest potpuna jednakost sve djece i važnost obitelji za rast i razvoj djeteta. Prema Konvenciji, obveze država odnose se na poduzimanje svih mogućih zakonskih, upravnih i drugih mjera, kao i međunarodnu suradnju u svrhu zaštite djetetovih prava.¹⁶ Sama struktura ovog prvog pravnog dokumenta sadrži uvodni dio (preambulu) i tri sadržajna djela s ukupno 54 članka. U samom uvodu navedeni su motivi zbog kojih države ugovornice donose konvenciju. Zatim Prvi dio, koji je glavni dio dokumenta i najopsežniji jer sadrži 41 članak koji svaki obrađuje po jedno od prava djeteta, donosi smjernice o tome tko i što treba čini kako bi se ta prava u potpunosti ostvarila. Drugi dio dokumenta u četiri članka obavezuje države na upoznavanje odraslih i djece s Konvencijom. Treći dio dokumenta u ostalih 9 članaka sadrži završne odredbe o mogućnostima potpisivanja, ratifikaciji, podnošenju amandmana i sl.¹⁷

Konvencija razvrstava prava djece u nekoliko skupina: osobna, društvena, obrazovna, zdravstvena, socijalna, kulturalna, ekonomska i pravosudno-zaštitna.¹⁸

¹⁵ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 224.

¹⁶ Usp. D. HRABAR, A. KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 93.

¹⁷ Usp. E. PARAVINA, *Ostvarivanje prava djeteta*, 73-73.

¹⁸ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 227.-229.

1.1.5. Svjetska deklaracija o opstanku, zaštiti i razvoju djece iz 1990.

Samo nekoliko mjeseci nakon prihvaćanja Konvencije o pravima djeteta održava se Svjetski sastanak posvećen djeci u New Yorku. To je sastanak na kojem je sudjelovao dotad najveći broj svjetskih vođa i ujedno prvi značajni globalni pothvat za primjenu Konvencije o pravima djece, kao i dogovor što učiniti za dobrobit djece do 2000. godine. Upravo na tome sastanku prihvaćen je i ovaj dokument i plan djelovanja za njegovu primjenu.

Dokument koji nastoji kroz uvodni dio i pet dijelova prikazati glavne probleme koje čovječanstvo treba riješiti u vezi s djecom. Nazivi tih poglavlja su Izazovi, Mogućnosti, Zadaće, Obveze i Daljnji koraci. Uvodni dio sažeto prikazuje koje su namjere i obveze okupljenih sudionika sastanka. Prvo poglavlje ukratko opisuje nimalo lijepu stranu životne zbilje djetinjstva najvećeg djela dječje populacije, kao što je primjerice podatak da milijuni djece svakodnevno pate zbog siromaštva i gospodarskih kriza, gladi, epidemija, nepismenosti i sl. Drugo poglavlje polazi od stava prema kojemu države zajedničkim djelovanjem imaju mogućnosti koje su potrebne da se zaštite životi djece, te stoga navodi da tome mogu pridonijeti međunarodne suradnje, smanjenje naoružanja, kao i postizanje veće socijalne i ekonomske pravde. Treće poglavlje nabroja neke prioritetne zadaće i dužnosti zemalja svijeta prema djeci, kao što su primjerice poboljšanje zdravlja i prehrane djece, jačanje uloge i ravnopravnosti žena, zaštita majčinstva i planiranje i obitelji te skrb o djeci s tjelesnim nedostatcima. Četvrto i najduže poglavlje navodi program od deset točaka čija je svrha zaštita prava djece kao i poboljšanje kvalitete njihovih života. Tako primjerice program navodi poboljšanje zdravlja djece, iskorjenjivanje gladi, odgovorno planiranje obitelji, omogućavanje školovanja djece, pomoć ugroženim skupinama djece kao što su primjerice siročad. Zadnje poglavlje donosi svojevrsni rezime čitavoga teksta. Ovdje moramo svakako spomenuti dokument koji je donesen s ciljem da ova deklaracija ne bi ostala samo niz obećanja i lijepih riječi koji se naziva „*Plan djelovanja za primjenu svjetske deklaracije*“. Navedeni dokument svojevrsni je orijentir, vodič i uputa državama za izradu vlastitih nacionalnih planova djelovanja za djecu.¹⁹

¹⁹ Usp. E. PARAVINA, *Ostvarivanje prava djeteta*, Zagreb, 1999., 99-100.

1.1.6. Haška konvencija o međudržavnom posvojenju iz 1993.

Haška konvencija o međudržavnom posvojenju donesena je 1993. godine. Zanimanje za međudržavno posvojenje iskazala je europska pravnička zajednica, osobito nakon odredbe o posvojenju koja potiče države na sklapanje dogovora i sporazuma u vezi s posvojenjima. Razlozi se nalaze u činjenici što broj parova koji žele posvojiti djecu uvelike premašuje broj djece raspoložive za posvojenje. Upravo zbog toga što se ovdje može raditi o sukobu različitih prava, nerijetko i o novčanim probitcima, krađi i trgovini djece, donesena je spomenuta konvencija. Ciljevi su konvencije stvaranje jamstva za poštovanje dobrobiti djeteta i njegovih temeljnih prava u slučaju međudržavnog posvojenja, promicanje suradnje između država da bi se poštivala jamstva i spriječilo odvođenje djece, spriječavanje prodaje i prometa djecom.

1.1.7. Haška konvencija o zaštiti djece iz 1996.

Haška konvencija o zaštiti djece iz 1996. godine je po karakteru međunarodno privatnopravna konvencija jer ne rješava supstancijalna prava, nego uređuje pravila po kojima se odluke sudova u vezi s roditeljskom skrbi donesene u jednoj državi osnažuju za pripremu u drugoj državi. Njome se određuju zaštitne mjere koje se mogu poduzimati radi pomoći djetetu, kao primjerice one koje uređuju sadržaj, doseg i prestanak roditeljske skrbi, povjerenje djeteta, skrbništvo, udomiteljstvo i sl.²⁰

1.2. Dokumenti Vijeća Europe

1.2.1. Konvencija Vijeća Europe o ostvarenju djetetovih prava iz 1996.

Konvencija se primjenjuje isključivo na situacije obiteljskopravne naravi, i to pred sudovima i upravnim tijelima koja imaju ovlast rješavati takve predmete. Bitno određenje jest da se njezine odredbe primjenjuju uvijek kad se u postupku dira u neko djetetovo pravo, bez obzira je li dijete glavni ili sporedni subjekt spora.²¹ Konvencija Vijeća Europe temelji se na potrebi većeg pravnog jedinstva među državama članicama i uvažavanju

²⁰ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 242.

²¹ Usp. D. HRABAR, Nova procesna prava djeteta – Europski pogled, u: *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 4(2013)1, 65-76., ovdje 71.

činjenica da djeca trebaju potporu obitelji u svom odrastanju, ali da u slučaju sukoba trebaju nepristranu pravnu zaštitu. Konvencija polazi od prava djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja i prava na odgovarajuću informaciju te uvažavanje pogleda i mišljenja o problemima koji ga se tiču, ali istovremeno ne zanemaruje važnost roditeljske uloge u zaštiti i promicanju prava djeteta. Njezino osnovno polazište jest da zbog važnosti međuobiteljskih odnosa za dijete uvijek treba pokušati učini sve kako bi se postigao sporazum prije negoli se sudski spor pokaže kao jedini mogući izlaz. Cilj Konvencije jest promicanje dječjih prava, osiguranje postupovnih prava i njihovo lakše ostvarivanje koje je središnji i bitni predmet navedene Konvencije. Postupovnim pravom Konvencija u sudskim procesima smatra: pravo djeteta da dobije sve relevantne informacije, pravo da dobije savjet i da izrazi svoje mišljenje, te pravo da bude obaviješteno o mogućim posljedicama svoje odluke.

Smatra se kako je djeci potrebna pomoć u ostvarivanju njihovih prava tako da budu obaviještena o postupku pred sudom u kojem se odlučuje o stvarima koje se njih tiču, te da sama ili uz pomoć drugih osoba ili tijela sudjeluje u tom postupku. Ipak, Konvencija ostavlja otvorenom odluku hoće li dijete imati zastupnika svojih interesa u parnici ili će samo sudjelovati u postupku. Primjenjuje se na djecu koja nisu navršila 18 godina (čl. 1.) , no moguće ju je primijeniti i na djecu koja su postala poslovno sposobna i prije osamnaeste godine. Njezina se primjena isključuje nakon što dijete navrší osamnaest godina.²²

1.2.2. Konvencija o kontaktima s djecom iz 2003.

Konvencija o kontaktima s djecom iz 2003. donesena je u Vijeću Europe 2003. godine i njezin je glavni sadržaj uređenje pravila u vezi s pravima djeteta na kontakte s roditeljem koji živi u državi različitoj od djetetove, kao i unaprjeđenje mehanizama suradnje država kod prekograničnog kretanja djece i njihovih povrataka nakon druženja s roditeljima.²³

²² Usp. D. HRABAR, *Europska Konvencija o ostvarivanju dječjih prava-nov prilog promicanju dječjih prava*, u: *Zbornik pravnog fakulteta*, Zagreb, 1996., 391-401.

²³ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 241.

1.2.3. Bruxelles II bis iz 2003.

Puni naziv ovog dokumenta jest „*Uredba Vijeća (EZ) o nadležnosti i priznanju i ovrši sudskih odluka u bračnim stvarima i postupcima o roditeljskoj odgovornosti*“. Njome se izričito priznaje pravo djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja kako ga štiti 12. članak Konvencije o pravima djece.²⁴ Riječ je o pravnom instrumentu koji parovima pomaže riješiti sporove koji se odnose na više od jedne zemlje, u odnosu na njihov razvod i skrbništvo nad djecom. Ovom se Uredbom utvrđuju pravila o tome koji je sud nadležan za rješavanje bračnih pitanja i roditeljske odgovornosti u sporovima koji uključuju više od jedne zemlje, pravila kojima se u nekoj zemlji olakšava izvršenje odluka suda koje su donešene u drugoj zemlji Europske Unije, zatim se utvrđuje postupak za rješavanje predmeta u kojemu jedan roditelj otme dijete iz jedne zemlje i odvede ga u drugu zemlju Europske Unije. Njegov glavni cilj je zadržati prava djece na održavanje kontakta s oba roditelja ako su roditelji rastavljeni ili žive u različitim zemljama Europske Unije. Da bi se mogla odrediti zemlja Europske Unije u kojoj sud ima pravo donijeti odluku o nekom predmetu, ova Uredba utvrđuje sedam temelja za nadležnost i to na temelju državljanstva supružnika ili njihovog boravišta. Po pitanju otmice djece Uredba donosi pravila kojim bi se rješavali predmeti u kojima su djeca odvedena ili zadržana.²⁵

1.2.4. Smjernice za promicanje i zaštitu prava djeteta iz 2007.

Smjernice za promicanje i zaštitu prava djeteta donose izričitu odredbu o obvezi primjene međunarodnih dokumenata od strane država koje su članice Europske Unije. Same smjernice su okvir djelovanja za zaštitu ljudskih i dječjih prava te su odraz opredjeljenja Europske Unije za ostvarenje svih dječjih prava prema europskim i globalnim dokumentima. Time se Vijeće Europe zauzima za ideju sveobuhvatnosti dječjih prava kao globalnog pojma s obzirom na činjenicu da je do sada iz Ujedinjenih Naroda proizišlo nekoliko konvencija kojima je sadržaj uređenje nekog od sadržajnog prava u Konvenciji o pravima djeteta.

²⁴ Usp. D. HRABAR, Nova procesna prava djeteta – Europski pogled, u: *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 4(2013)1, 65-76., ovdje 70.

²⁵ Izvor: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133194> (4.6.2021.)

1.2.5. EU Strategija o pravima djece iz 2009.

Po samom nazivu dokument sadrži neodrživo promišljanje o odvojenosti prava djece od njihovih potreba te odražava potrebu za stvaranjem strategije dugoročnog karaktera. Time je očigledno kako je sazrela potreba da se stvori okvir kojima europsko društvo treba težiti u zaštiti djece i njihovih prava. Navedenoj Strategiji prethodilo je priopćenje Komisije Europskih zajednica koje upozorava na europske probleme djece od kojih su naglašeni siromaštvo djece koje je veliki problem s kojim se susreće sve više država Europe, i etnički manjinska djeca, odvojenost od roditelja koja je odraz porasta divorcijaliteta i raskinutih izvanbračnih zajednica gdje sve veći broj djece odrasta uz jednog roditelja. Etnički manjinska djeca koje je sve više u Europi kao rezultat otvorenosti europskih država prema useljavanju iz neeuropskih zemalja susreće se s problemom integracije i asimilacije u novoj sredini. Strategija uočava da prava djece egzistiraju paralelno s njihovim potrebama. Najveći fokus prema Strategiji trebao bi biti na sprječavanju trgovine djecom, spolne zloporabe, nasilju, diskriminaciji, siromaštvu, te doprinošenju zdravlju i obrazovanju.

1.2.6. Povelja temeljnih prava Europske unije iz 2010.

Povelja temeljnih prava Europske unije iz 2010. godine je autentični izričaj o temeljnim pravima građana Europske Unije. Za pravni status djece važno je nekoliko članaka, ponajviše članak o slobodi misli, savjesti i vjeroispovijedi. Odredba je to koja se odnosi na svakog čovjeka pa tako i na djecu i predstavlja uobičajeni prihvat ovih sloboda kao i u mnogim drugim međunarodnim dokumentima Ujedinjenih Naroda. Zatim je važan članak koji govori o pravu na obrazovanje koji je svakako bliži djeci nego odraslima, no Povelja ga priznaje svakom građaninu. Prema obiteljskopravnoj teoriji za djecu je spomenuto pravo jedno od temeljnih prava jer pretpostavlja da obrazovanje znači ulaganje u njihov razvoj i zato što je vrlo teško zamisliti dijete koje ne bi steklo različita znanja u najboljem vremenu za to, a to je razvoj od rođenja i od trenutka kada postaje zreo za obrazovni sustav. Nadalje je važan članak koji govori o pravima djece. Problem prava djece u Povelji možemo sagledati kroz tri kuta pa se tako spominje pravo na zaštitu i skrb, pravo na slobodno izražavanje pogleda te pravo na redovite osobne odnose i kontakte s oba roditelja. Iz potonjeg članka Povelje se može zaključiti kako su prava djece

znatno uže obuhvaćena nego u drugim međunarodnim ugovorima te da je Povelja na dostatnoj razini prepoznala glavne okvire zaštite djece u Europi.

1.2.7. Ugovor o Europskoj uniji iz 2010.

Ugovor o Europskoj Uniji iz 2010. godine određuje da Unija promiče zaštitu prava djece pa se tako u 3. čl. ističe da će Unija pridonositi zaštiti ljudskih prava, posebno prava djece.

1.2.8. Agenda o pravima djece iz 2011.

Agenda o pravima djece iz 2011. godine dokument je koji se javio kao ponovni apel Komisije upućen državama koje su članice Europe i europskim institucijama radi bolje zaštite prava djece. Dokument sadrži opća načela djelovanja. Agenda poziva na konkretne akcije radi zaštite djece u pravosudnom sustavu i na posebnu zaštitu ranjive djece, ističući pritom problem siromašne djece, djece invalida, žrtava trgovine i spolne zlouporabe, djece azilanata, te romske djece.²⁶

²⁶ Usp. D. HRABAR, Nova procesna prava djeteta – Europski pogled, u: *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 4(2013)1, 65-76., ovdje 67-70.

2. Prava i obveze roditelja i djece u civilnom zakonodavstvu

2.1. Uloga majke i oca u odgoju djeteta

Najpoželjniji okvir obiteljskog života jest obitelj koju čine majka, otac i dijete. Upravo takav okvir obiteljskog života može djetetu pružiti najbolje uvjete za njegov psihofizički razvoj. I majka i otac jednako su važni za razvoj djeteta, pri čemu svaki od roditelja drugačije utječe na dijete. Oba su spola ono što čini zdravu i potpunu obitelj povoljnom sredinom za razvoj djeteta. Dugo se smatralo kako je očeva uloga u razdoblju ranog djetetova razvoja manje važna od majčine uloge. Prevladavala je stereotipna slika podjele obiteljskih uloga ovisno o spolu, prema kojoj je skrb za odgoj bila isključivo povjerena ženi, dok se uloga muškarca svodila na ulogu hranitelja obitelji i na ulogu neprijeporna autoriteta. Suvremeno zapadno društvo doživjelo je čitav niz promjena, pa tako i onih koje su izmijenile uloge majke i oca u odgoju. Tradicionalna obitelj u kojoj je majka domaćica a otac hranitelj samo je jedan oblik organizacije obiteljskog života. Danas u mnogim obiteljima oba roditelja rade, a pojavljuju se i one obitelji u kojima su majka i otac zamijenili uloge, pa su majke zaposlene, a očevi ostaju kod kuće, skrbe za djecu i vode kućanske poslove. Iako je potrebno mnogo toga ispitati da bi slika o utjecaju majke i oca na razvoj djeteta postala jasnija, ono što je sigurno jest da očevi isto kao i majke imaju važnu ulogu u razvoju djece.²⁷

2.2. Prava djece u obiteljskom zakonodavstvu

Prava djece možemo sagledati kao zaokruženi sustav pravnih normi kojima se uređuje pravni položaj djece u nekoj zajednici te kao posebna ovlaštenja koja djeci pripadaju u pojedinim društvenim odnosima. Prava djece su u hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo uvedena 1998. godine.²⁸ U tom obiteljskom zakonodavstvu pravno je uređenje prava djece odraz potrebe da se djetetu omogući pravilan razvoj i odrastanje unutar obitelji. Dijete je na temelju odredbi toga zakona postalo aktivnim subjektom pravnih odnosa roditelja i djece budući da mu pripadaju određena prava i pravna zaštita

²⁷ Usp. D. MALEŠ, Uloga majke i oca u odgoju djeteta, u: *Obitelj u suvremenom društvu*, prir. Š. Bortek-Knešaurek i N. Tursan, Zagreb, 1999., 105-111.

²⁸ Usp. D. HRABAR, Prava djece u obiteljskom zakonodavstvu, u: *Prava djece-multidisciplinarni pristup*, prir. Dubravka Hrabar, Biblioteka Udžbenici, Zagreb, 2016., str. 63-64.

u slučaju kršenja tih prava. Bitno obilježje djetetovih prava jest da su namijenjena djeci kao njihovim jedinim ovlaštenicima, da im pripadaju bez ikakvog ograničenja te da pokrivaju sva područja životnih odnosa djeteta. Krajnji smisao ovih prava jest zaštita djece u vremenu njihova odrastanja i sazrijevanja.²⁹ Budući da dijete ovisi o roditeljima, ostvarenje njegovih prava ne može se sagledati bez istodobne dužnosti roditelja kao i njihovih prava.³⁰ Prema članku 91. Obiteljskog zakona, roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja kojima je cilj zaštita dobrobiti djeteta, kao i njegovih osobnih i imovinskih interesa. Na strani roditelja istaknute su dvije funkcije: odgovornost za postizanje i ostvarenje dobrobiti djeteta i zaštita djetetovih osobnih i imovinskih odnosa.³¹ Upravo zbog prirodne potrebe roditelja da skrbe o svojoj djeci, pravni sustav stavlja prava djece u međuodnos s roditeljskom odgovornošću, pravima i dužnostima. Zbog same korelacije djetetovih prava s roditeljskim odgovornostima, pravima i dužnostima važno je prikazati ne samo pojedina prava djece, već i roditeljske obveze u ostvarivanju toga prava.³²

Prava roditelja postoje ponajprije radi ustanovljenja i prepoznavanja primarnosti roditelja (u usporedbi s trećim osobama) kao onih kojima je u pravilu uvijek i u najvišem interesu da upravo oni budu i pravno titulirani kao subjekti koji imaju ovlaštenje skrbiti o svojoj djeci. Njihovo pravo na skrb o djeci postoji u svim onim situacijama u kojima bi se treće osobe neovlašteno smatrale da su pozvane skrbiti o djeci.³³ Konvencija o pravima djeteta govori o *Najboljem interesu djeteta* koji je postao temeljnim kriterijem i načelom postupanja, zastupljenim u svim međunarodnim dokumentima i nacionalnom zakonodavstvu prigodom donošenja odluka o djetetu, formalne ili neformalne naravi. Sam interes djeteta jest poseban pravni pojam širokog dosega što omogućuje njegovu primjenu u svim situacijama od strane svakog pojedinca. Prema odredbi Konvencije, različiti subjekti mogu pridonositi zaštiti djetetovog najboljeg interesa. Standard zaštite djetetovog najboljeg interesa proteže se na sva područja, svaku instituciju i svakoga pojedinca koji postupa s određenim djetetom, neovisno o tome mora li donijeti neku formalnu ili neformalnu odluku o djetetu. U obiteljskom pravu interes djeteta primjenjiv

²⁹ Usp. D. HRABAR, A. KORAC' GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 93.

³⁰ Usp. *Isto*, 97.

³¹ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAC' GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 220.

³² Usp. D. HRABAR, *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, Zagreb, 2019., 167-168.

³³ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAC' GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 260.

je osobito u slučaju potrebe rješavanja konfliktnih situacija, posebno između roditelja i djece. Sama zaštita dobrobiti i prava djece jest jedno od načela obiteljskog zakonodavstva.³⁴ U daljnjem tekstu rada nastojat ćemo prikazati prava i obveze roditelja i djece prema Obiteljskom zakonu RH koji je na snazi od 2015. godine.

2.2.1. Pravo na život i zdravlje

Obiteljski zakon stavlja roditeljima u dužnost i pravo da štite djetetova osobna prava, među kojima su njegovo zdravlje, razvoj i njega. Na razini obiteljskog zakona, djetetu ne pripada pravo na život i na zdravlje nego pravo na skrb što se kosi s činjenicom da djetetu pripada pravo na život već na temelju njegova ljudskog dostojanstva.³⁵ Ustav Republike Hrvatske u čl. 21. st. 1. donosi odredbu da svako ljudsko biće ima pravo na život i ta odredba je relevantna za obiteljsko pravo kao najširi okvir temeljnog ljudskog prava, pravo na život. Postoje određene dvojbe u pogledu toga prava propisanog Ustavom u odnosu na njegovu stilizaciju i s time povezano pravo na pobačaj, koje nije primarno obiteljskopravno pitanje, nego medicinsko, etičko, svjetonazorsko i religijsko pitanje.³⁶ Pravo na život i na zdravlje je zaštićeno od strane roditelja i njihovih dužnosti da dijete čuvaju, skrbe o njegovim potrebama, da ga štite od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja od strane drugih osoba, da dijete predškolske dobi ne ostavljaju samo bez nadzora, te da zabrane noćne izlaske djetetu mlađem od 16 godina. Ako dijete starije od 14 godina smatra da ga roditelji neopravdano ograničavaju u druženju s drugim osobama i time krše njegovo pravo na odmor ili igru, ima pravo pokrenuti postupak pred nadležnim tijelima u vezi s ostvarivanjem svojih prava.³⁷ Briga i skrb oko djetetovog života i zdravlja stavljena je pod brigu roditelja, budući da su djeca ovisna i nesamostalna dugi niz godina, te se ne mogu sama skrbiti o sebi. Dužnost i odgovornost roditelja jest da omoguće djetetu korištenje različitih medicinskih mjera kojima se zdravlje može očuvati i unaprijediti. Primjer takvog očuvanja jest cijepljenje djece, korištenje ortopedskih pomagala i sl. Kako bi roditelji zaštitili djetetovo pravo na život i zdravlje, dužni su čuvati i njegovati dijete, kao i skrbiti o njegovim potrebama. Pod čuvanjem se podrazumijeva zaštita djeteta neplivača od utapanja, od napada psa i sl. Zatim njegovanje koje se odnosi na kupanje

³⁴ Usp. D. HRABAR, A. KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 96-97.

³⁵ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, 168.

³⁶ Usp. *Isto*, 5.

³⁷ Usp. D. HRABAR, A. KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 99.

djeteta, čistoću, spavanje i sl., dok skrbiti o djetetovim potrebama znači hraniti dijete, odijevati ga i pružati mu ljubav koja mu je prijeko potrebna za daljnji razvoj.³⁸ U pogledu noćnih izlazaka, roditelji imaju pravo djetetu mlađem od 16 godina zabraniti noćne izlaske bez njihove pratnje ili pratnje druge odrasle osobe koju su roditelji odabrali i time joj povjerali privremenu i kratkotrajnu skrb za zdravlje i život djeteta. Noćnim izlaskom se smatra vrijeme od 23 sata do 5 sati.³⁹ Pravo djeteta na zaštitu od nasilja povezano je s pravom djeteta na zdravlje i s njegovim pravom na čast i ugled iz Konvencije o pravima djeteta. Propis koji uređuje pitanje obiteljskog nasilja je Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. Tjelesno kažnjavanje i ponižavanje djeteta zabranjeno je roditeljima i drugim osobama, roditelji ne smiju primjenjivati ni psihičku prisilu, te su dužni zaštititi dijete od drugih osoba koje bi se nasilno ponašale prema djetetu, pri čemu druge osobe mogu biti srodnici, ali i sve osobe s kojima dijete dolazi u doticaj. Tjelesno kažnjavanje je svaki oblik nasrtaja na tjelesni integritet djeteta, dok su ponižavajući postupci prema djetetu vrijeđanje, omalovažavanje, ignoriranje, zaključavanje i sl. Psihička prisila podrazumjeva ucjenjivanje. Ako roditelji propuste zaštititi dijete od nasilja mogu im se izreći neke od mjera prema roditeljima.⁴⁰ Nasilje nad djetetom može biti prijavljeno centru za socijalnu skrb ili prekršajnom sudu. Ako postoji opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djeteta, centar za socijalnu skrb može izreći žurnu mjeru izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji, te će se potom dijete privremeno smjestiti kod druge osobe, udomiteljske obitelji, ustanove socijalne skrbi ili koje druge fizičke osobe. Mjera se izriče najdulje na 15 dana.⁴¹

2.2.2. Pravo djeteta na sigurnost i odgoj u obitelji

Obiteljski zakon priznaje djetetu pravo na sigurnost i odgoj u obitelji. Zakonodavac se ovdje zadržao samo na propisivanju razvojnih potreba i mogućnosti djeteta glede ostvarivanja roditeljske skrbi.⁴² Odgoj djeteta treba biti individualiziran s obzirom na tjelesne, psihološke i druge razvojne potrebe djeteta te bi trebao biti usklađen

³⁸ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, 169.

³⁹ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 245.

⁴⁰ Usp. D. HRABAR, A. KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 101.

⁴¹ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, 185-187.

⁴² Usp. D. HRABAR, A. KORAĆ GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 100.

s djetetovom dobi i zrelošću, te s pravom djeteta na slobodu savjesti, vjerskog i drugog uvjerenja.⁴³

2.2.3. Pravo na život s roditeljima

Djetetu pripada pravo na život s roditeljima. Emocionalna stabilnost djeteta se izgrađuje zajedničkim životom djeteta s oba roditelja na razini međusobnih pozitivnih osjećaja i interakcija. Kada to nije moguće, najčešće zbog razvoda braka, djetetu pripada i pravo na osobne odnose s oba roditelja i s drugim bliskim osobama s kojima stanuje. Tu se radi o njihovim krvnim srođnicima, kao što su bake i djedovi, braća i sestre, tete, ujaci i dr.⁴⁴ Ovo pravo ispunjava dvostruke zahtjeve, što podrazumijeva da dijete bude odgajano na najbolji mogući način jer to čine njegovi roditelji, i za roditelje da ostvare ključnu ulogu u razvoju djeteta i osiguranju njegovih prava. Živeći zajedno roditelji ponekad ne mogu udovoljiti najboljem interesu djeteta niti ostvariti svoju roditeljsku funkciju za dobrobit djeteta, stoga je potrebno da država intervenira pružajući potrebnu pomoć koja može biti u obliku izricanju mjera za zaštitu djeteta te kao mjera iz sustava socijalne skrbi. Razdvojeni život roditelja i djece dolazi zbog razvoda roditelja ili pak prestanka bračne ili izvanbračne zajednice. Intervencija države mora biti razmjerna potrebi zaštite interesa djeteta. Dijete ima pravo na roditeljsku skrb oba roditelja ako roditelji ne žive zajedno.⁴⁵

2.2.4. Pravo na informaciju i pravo na informirani pristanak

Novije je djetetovo pravo na točnu informaciju o važnim okolnostima u vezi s roditeljima i drugim bliskim osobama. Pomalo je nejasna zakonska norma glede osoba koje su dužne dati tu informaciju, na koji način, kao i pitanje koje su djetetu bliske osobe.⁴⁶ Zakonodavac je namjeravao zaštititi dijete, odvojenog roditelja i osobu koja skrbi o djetetu da dobiju ili daju informaciju o bitnim okolnostima vezanim uz osobna prava djeteta. Roditelji su također dužni međusobno razmjenjivati informacije o djetetovu zdravlju, odgoju i školovanju. Dijete koje je posvojeno ima pravo na informaciju o svom

⁴³ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, 170.

⁴⁴ Usp. D. HRABAR, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 99.

⁴⁵ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, 171.

⁴⁶ Usp. D. HRABAR, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 100.

posvojenju, što podrazumijeva i podatak o njegovim biološkim roditeljima, o čemu će dijete moći saznati uvidom u spis o posvojenju. Kada dijete koje je navršilo 16 godina nakon obavijesti o mogućim preventivnim, terapijskim, medicinskim postupcima dade svoj pristanak, taj pristanak naziva se informirani pristanak. Ako prema procjeni liječnika postoji rizik za teške posljedice za tjelesno ili duševno zdravlje djeteta, nije dovoljno da samo dijete dade pristanak, nego će to morati učiniti i zakonski zastupnici.⁴⁷

2.2.5. Pravo na ostvarenje osobnih odnosa

Dijete ima pravo na ostvarenje osobnih odnosa s roditeljima i drugim bliskim osobama s kojima ne stanuje. Ovo pravo pripada i roditeljima koji ne žive s djetetom, dok je dužnost roditelja koji žive s djetetom da takve odnose potiču i omogućuju.⁴⁸ Ovo pravo na ostvarenje osobnih odnosa je svojevrsna zamjena za razdvojeni život djeteta i roditelja i ono pripada kako djetetu, tako i roditeljima. Pravo djeteta se odnosi na osobne odnose s odvojenim roditeljima kao i na osobne odnose s njemu bliskim osobama. S obzirom na samu osjetljivost situacije i potrebe da osobni odnosi budu ponajprije u skladu s djetetovom dobrobiti, zakonodavac uređuje ovo pravo djeteta, roditelja i njemu bliskih osoba u institutu ostvarivanja roditeljske skrbi.⁴⁹

2.2.6. Pravo djeteta na obrazovanje i zanimanje, pravo na zapošljavanje

Pravo djeteta na obrazovanje, zanimanje i zapošljavanje je trojako, s obzirom na to da je riječ o pravima koja su međusobno povezana jer izbor obrazovanja nerijetko rezultira daljnjim obrazovnim usmjerenjem, a potom i na kasnije zapošljavanje.⁵⁰ Izbor obrazovanja podrazumijeva pravo na upis u osnovnu školu, kao i pravo na upis u srednju školu. Izbor škole je pravo djeteta, roditelju tu mogu imati samo savjetodavnu ulogu. Roditelji ne smiju prisiljavati dijete na obrazovanje koje nije u skladu s njegovim sposobnostima i sklonostima. Roditelji imaju pravo i dužnost da štite djetetovo pravo na odgoj i obrazovanje.⁵¹ Pravo na izbor podrazumijeva i slobodan odabir predmeta,

⁴⁷ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrb*, 170.

⁴⁸ Usp. D. HRABAR, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 100.

⁴⁹ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrb*, 172.

⁵⁰ Usp. *Isto*, 172.

⁵¹ Usp. D. HRABAR, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 102.

najčešće se pritom spominje izbor predmeta vjeronauka i spolnog ili zdravstvenog odgoja u školama. U Republici Hrvatskoj vjeronauk je izborni predmet i Zakonom su uređene pretpostavke njegova izbora i pohađanja. Pravo na obrazovanje djece s posebnim potrebama u osnovnoškolskom obrazovanju zajamčeno je posebnim propisom u kojem se razrađuju oblici integracije učenika s teškoćama u razvoju u osnovne škole, te zasebno školovanje u posebnim školama. Za djecu s posebnim potrebama srednjoškolsko obrazovanje je moguće u okvirima srednjih škola radi njihove potpune ili djelomične integracije. Obrazovanje djece s posebnim potrebama prilagođeno je stupnju njihovih teškoća i njihovim individualnim potrebama. Pravo djeteta na svestrano obrazovanje proizlazi iz dužnosti roditelja da u djeci potiču različite talente i time prošire znanje i kvalitete, ovisno o svojim prirodnim težnjama. Dijete ima pravo na umjetničko obrazovanje, tehničko, športsko i dr., koje će ovisiti o djetetovim sposobnostima i objektivnim okolnostima, primjerice postoje li u djetetovoj blizini takve udruge.⁵² Roditelji imaju dužnosti brinuti se osnovnom i daljnjem obrazovanju djeteta, o izvanškolskim mogućnostima obrazovanja, te su dužni odazivati se na školske sastanke. Pravo djeteta na izbor zanimanja usmjereno je na onu djecu koja se nakon osnovnog obrazovanja ne žele više školovati (srednjoškolsko obrazovanje nije obvezno) ili da izaberu strukovno srednjoškolsko obrazovanje. S obzirom na to da se djeca mogu zaposliti s navršenih 15 godina, oni su u skladu s ovim pravom slobodni dalje se ne obrazovati, odnosno odlučiti o svom budućem zanimanju izborom srednjeg strukovnog obrazovanja koje im po završetku omogućuje ulazak u sektor srednje stručne spreme.⁵³ Pravo na zapošljavanje je posebno pravo koje je precizno uređeno odredbama Zakona o radu. Maloljetnik može zasnovati radni odnos s 15 godina. Odluka djeteta da se ne školuje nakon osmogodišnjeg školovanja već da se zaposli njegova je samostalna odluka i nakon nje će biti dužan prinositi za svoje uzdržavanje. Dijete ne bi smjelo raditi na poslovima koji mogu ugroziti njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj.⁵⁴

⁵²Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 251-253.

⁵³ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, 173.

⁵⁴ Usp. D. HRABAR, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 102-103.

2.2.7. Pravo na poduzimanje pravnih radnji, sklapanje pravnih poslova i preuzimanje obveza

Pravo na poduzimanje pravnih radnji, sklapanje pravnih poslova i preuzimanje obveza odnosi se na imovinske poslove djeteta starijeg od 15 godina. Uvjet za pravovaljanost posla jest djetetova dob i njegov status radnika što podrazumijeva zarađivanje. Navedeno pravo podrazumijevaju različite aktivnosti kao što su: poduzimanje pravne radnje, sklapanje pravnog posla, preuzimanje obveza u visini svoje zarade i raspolaganje svojom zaradom.⁵⁵

2.2.8. Pravo na izražavanje mišljenja

Dijete ima pravo na izražavanje mišljenja koje su dužni poštovati roditelji i druge osobe. Ono je zajamčeno i Konvencijom o pravima djeteta i uzdignuto je na razinu načela.⁵⁶ U obiteljskom zakonodavstvu ovo pravo susrećemo na načelnoj i općoj razini u nekoliko instituta. Na načelnoj razini riječ je o dužnostima roditelja i drugih osoba koji skrbe o djetetu da poštuju djetetovo mišljenje u skladu s njegovom dobi i zrelošću, te o postupovnom pravu djeteta da u postupcima u kojima se odlučuje o nekom njegovom pravu ili interesu na prikladan način dobije sve važne informacije, savjet i da izrazi svoje mišljenje, kao i da bude obaviješteno o mogućim posljedicama poštivanja njegova mišljenja. Dob i zrelost djeteta kriterij su za uvažavanje izrečena mišljenja.⁵⁷

2.2.9. Pravo na pokretanje postupaka

Obiteljski zakon djetetu starijem od 14 godina jamči pravo na pokretanje postupka pred nadležnim tijelima za zaštitu svojih prava.⁵⁸ Ovim pravom djetetu se priznaje djelomična postupovna i parnična sposobnost, a odnosi se na stvari u kojima se odlučuje o njegovim osobnim pravima i interesima. Nakon podnošenja tužbe, ovlast suda je da procjeni je li dijete sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice datih radnji. Sud će se

⁵⁵ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrb*, 174.

⁵⁶ Usp. D. HRABAR, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 100-101.

⁵⁷ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrb*, 101.

⁵⁸ Usp. D. HRABAR, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, 101.

u svojoj procjeni osloniti na mišljenje centra za socijalnu skrb koji će prosuditi o zrelosti djeteta.⁵⁹

2.3. Dužnosti djece

Hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo jedno je od rijetkih koje spominje izriječno bilo kakve dužnosti djece. Postoje dvojbe o stupnju i osnovanosti bilo kakvih dužnosti i odgovornosti djece. Ipak, činjenica jest da što je dijete mlađe, to su manje njegove dužnosti i odgovornosti. One rastu srazmjerno djetetovoj dobi i zrelosti, tako da je pravna samostalnost primjerenija starijoj djeci.⁶⁰ Dužnosti djece su prije svega odraz obiteljskog zajedništva koje da bi se razvilo i učvrstilo, pretpostavlja sudioništvo svih članova obitelji. Djeca su dužna poštovati i pomagati roditeljima i biti obzirni prema članovima obitelji. Dob, zrelost i zdravlje djece ključni su kriterij za određivanje u kojim će poslovima dijete sudjelovati. Dužnost poštivanja i obzirnosti prema članovima obitelji jesu moralne naravi iako u nekim slučajevima nepoštivanje i bezobzirnost prema članovima obitelji mogu biti rezultat lošeg odgoja i zapuštenosti djece, što može rezultirati potrebom izricanja odgovarajuće mjere prema roditeljima i prema djetetu. Obiteljski zakon nadalje obvezuje dijete starije od 15 godina da novčano pridonosi za svoje uzdržavanje ako je zaposleno, ipak roditelji se time ne oslobađaju dužnosti uzdržavanja djece, budući da je to njihova primarna obaveza. Zakon dijete obavezuje na pridonosenje svojim sredstvima koja stječe radom i za svoje obrazovanje, no budući da sredstva uzdržavanja pokrivaju različite potrebe, svakako će se to odnositi i na uzdržavanje.⁶¹

⁵⁹ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrb*, 175.

⁶⁰ Usp. M. ALIČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC LOZIĆ, A. KORAC GRAOVAC, *Obiteljsko pravo*, 254.

⁶¹ Usp. D. HRABAR *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrb*, 175-176.

3. Prava i obveze roditelja i djece u kanonskom zakonodavstvu

3.1. Laici-graditelji Božjeg naroda

Kan. 226, § 1. Zakonika kanonskog prava određuje: „Oni koji žive u ženidbenom staležu imaju prema svojem pozivu posebnu dužnost preko ženidbe i preko obitelji raditi na izgradnji Božjega naroda.”⁶²

Na prvim stranicama Svetog pisma ženidba predstavlja središnju točku prema kojoj je usmjereno cijelo stvaranje te iz koje proizlazi njezino Božansko utemeljenje. Bog stvarajući čovjeka za ljubav, poziva ga u postojanje ljubavi i zajedništva s njime i drugim ljudima. Zajedništvo između Boga i ljudi koje je prisutno u Starom zavjetu svoje ispunjenje pronalazi u Isusu Kristu koji je uzdigao ženidbu među krštenima na dostojanstvo sakramenta. Od simbola zaručничkog saveza između Boga i njegovog naroda prelazi se u otajstvo Novog saveza Boga s ljudima, koje je ostvareno otkupiteljskim djelom Sina Božjega. Sav kršćanski život označen je svadbenom ljubavi Krista i Crkve, a sama ženidba među krštenima pravi je sakrament Novog zavjeta.⁶³ Možemo reći kako je brak zajednički život, zajednica muškarca i žene koja je usklađena građanskim ili crkvenim zakonima, koju je Bog utvrdio prilikom stvaranja svijeta kako bi muškarcu i ženi obitelj bila dom u kojem će vladati mir, odmor, počinak i sreća. S teološkog gledišta, brak je puni i stvarni savez ljubavi muškarca i žene i kao takav punina ljudskih bića koji su stvoreni kao muško i žensko.⁶⁴ Drugi vatikanski sabor pod nazivom „laik“ podrazumijeva sve Kristove vjernike koji su sakramentom krštenja pritjelovljeni Kristu i ustanovljeni kao narod Božji, te koji su po krštenju postali dionicima Kristove trostruke službe, svećenika, kralja i proroka.⁶⁵ Iz samog otajstva Crkve proizlazi poziv koji je upućen svim članovima Kristova mistična tijela, a to je poziv da aktivno sudjeluju u poslanju i izgradnji Božjeg naroda u zajedništvu. Taj poziv odzvanja neprestano u dokumentima učiteljstva Crkve, a posebno u dokumentima Drugog vatikanskog koncila. Vrlo je važno naglasiti spasenjsko poslanje vjernika laika u Crkvi koje nastaje njihovim sudjelovanjem u trostrukoj Kristovoj službi svećenika, proroka i kralja, a koje nalazi svoj

⁶² J. ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje*, Zagreb, 2009., 43.

⁶³ Usp. J. ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje*, Zagreb, 2009., 43.

⁶⁴ Usp. J. N. SLANKAMENAC, *Kršćanski brak i obitelj*, Oroslavlje, 2002., 11-13.

⁶⁵ Usp. A. ČONDRIĆ, Poslanje vjernika laika u pastoralu nekad i danas, u: *Crkva u svijetu*, 51(2016)2, 302-321., ovdje 311.

temelj u sakramentu krštenja po kojem svi Kristovi vjernici imaju jednako dostojanstvo i zajedničko poslanje.⁶⁶

Gaudium et spes, u br. 52 navodi da je obitelj u neku ruku škola potpunije čovječnosti. Laici koji su u ženidbenom staležu dužni su raditi na izgradnji Božjega naroda, preko obitelji. U Crkvi laici oženjeni posredstvom ženidbe i obitelji izgrađuju Crkvu i društvo. Ispravno življenje obiteljskog života pretpostavka je ispravnog života u crkvi i društvu. Kan 795. govori da pravi odgoj mora ići za cjelovitim oblikovanjem ljudske osobe i da treba biti usmjeren prema njezinoj konačnoj svrsi i istodobno prema zajedničkom dobru društva. Djecu i mlade treba se tako odgajati da mogu skladno razvijati svoje tjelesne, moralne i umne darove, te trebaju steći savršeniji osjećaj odgovornosti i ispravnu upotrebu slobode.⁶⁷ Osim dužnosti laika da prema svome pozivu sudjeluju na izgradnji Božjeg naroda, preko obitelji, oni imaju i četiri zadaće obitelji koje donosi Ivan Pavao II. 1981. godine u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*, a to su: stvaranje zajednice osoba, služenje životu, sudjelovanje u razvoju društva, te sudjelovanje u životu i poslanju Crkve. Ispunjenje tih zadaća zahtjeva sunazočnost i suradnju muškarca i žene, te odgovornost ženidbenih drugova i kršćanske obitelji.⁶⁸

3.2. Obveza i pravo roditelja na odgoj djece

Deklaracija *Gravissimum educationis* - o kršćanskom odgoju, govori o iznimnoj važnosti odgojne uloge roditelja na sljedeći način:

„Budući da roditelji daju djeci život, oni imaju vrlo tešku obavezu da ih odgajaju, i zato ih treba priznati kao prve i povlaštene odgojitelje svoje djece. Odgojna uloga roditelja je takve važnosti, da se teško može čim drugim zamijeniti.“⁶⁹

Roditelji su najodgovorniji pred Bogom, Crkvom i narodom za svoju djecu. Posebno trebaju imati u srcu zauzetost za njihov odgoj i sveukupni razvoj.⁷⁰ Oni su oni koji preko obitelji imaju posebno zvanje, a to je da budu jedno drugome i djeci svjedoci vjere i

⁶⁶ G. DABIĆ, Lik, narav i spasenjsko poslanje vjernika laika u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 78(2008.)3, 559-581, ovdje 559.

⁶⁷ Usp. J. BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, Split, 2005., 85-87.

⁶⁸ Usp. J. ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje*, 45-46.

⁶⁹ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gravissimum educationis*, Deklaracija o kršćanskom odgoju, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1970., br. 3.

⁷⁰ Usp. J. BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, 88.

Kristove ljubavi. Samim sakramentom ženidbe su postali jači, obdareniji Božjom milošću i po uzoru na Božju stvaralačku ljubav. Osnaženi su da zadaću širenja Božje ljubavi mogu i izvršiti. Po svojoj naravi obitelj je prva i najizvršnija škola zajedništva gdje su supružnici jedan prema drugome dar, a ne teret. Svako zatvaranje supružnika ugrožava njihovu sreću, a to se posebno očituje kada se bračna ljubav iscrpljuje i ne osposobljava bračne drugove za najveće darivanje kojim postaju s Bogom suradnici u darivanju novog života drugoj osobi. Papa Pavao VI. će reći da obitelj kao i Crkva mora biti mjesto gdje se Evanđelje prenosi i zrači. U krilu obitelji koja je svjesna svoga poslanja, svi njezini članovi evangeliziraju i ujedno su svi evangelizirani. Ne samo da roditelji djeci prenose Evanđelje, nego to isto Evanđelje djeca mogu primiti i od njih. Svoj evangelizacijski zadatak obitelj izvršava osobito u odnosu na djecu. Njezino služenje se posebno očituje u živoj svjesnosti da je ona prenositelj života, odnosno odgojnog poslanja pri čemu djeci pomaže da usvoje bitne vrijednosti života. Roditelji su svojoj djeci kao i ostalim članovima obitelji prvi prenosioci vjere i odgojitelji, svojim primjerom i riječju ih odgajaju za kršćanski život.⁷¹

Odredba kanona 226 § 2. Zakonika kanonskog prava sadrži obvezu i pravo odgajanja djece i specifičnu obvezu i pravo na kršćanski odgoj djece prema nauku predanom od Crkve. Obveza i pravo na odgoj djece svojstveni su roditelju iz same naravi. Oba roditelja dijete trebaju odgajati svaki sa svoje strane, sukladno specifičnoj ulozi unutar ženidbenog i eventualno izvan ženidbenog ustrojstva. Pojam „odgoj“ o kojem govori odredba ovoga kanona, treba shvatiti cjelovito, odnosno roditelji trebaju osigurati cjelokupni odgoj ljudske osobe, razvijajući pri tome djetetove tjelesne, intelektualne, kulturalne, moralne i vjerske darove, pomažući djeci u stjecanju osjećaja odgovornosti i usmjerujući ih na ispravno korištenje slobode. Veoma tešku obvezu i pravo na odgoj djece treba shvatiti kao obvezu i pravo izraženo u odnosu i na svaku „treću osobu“, zvala se ona država ili Crkva, bilo da je riječ o privatnoj osobi ili skupini osoba ili bilo kome drugome.⁷²

⁷¹ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, Nova evangelizacija i kateheza braka i obitelji. Premišljanje klasičnih i pokretanje novih modela obiteljskog pastoralata, u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.)1, 229-272., ovdje 235-236.

⁷² Usp. J. ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje*, 46-48.

3.3. Obveza i pravo roditelja na kršćanski odgoj

Svaki čovjek ima neotuđivo pravo na odgoj i obrazovanje. Pravi odgoj ide za cjelovitim oblikovanjem ljudske osobe, usmjerenim prema njezinoj konačnoj svrsi ili životnom cilju i istodobno prema zajedničkom dobru zajednice ili društva kojeg je čovjek član i u čijem će funkcioniranju kao odrasla osoba sudjelovati. U tome smislu i vjernici katolici imaju pravo i potrebu odgoja sukladnog s katoličkom vjerom i ćudoređem, koji ih osposobljava za provođenje dosljednog kršćanskog života.⁷³ Subjekt vršenja obveza i prava na kršćanski odgoj je roditelj koji je kršćanin, krštena osoba, oba roditelja u jednakoj obvezi i s jednakim pravima. Razumnost odredbe o obvezi i pravu roditelja na kršćanski odgoj nije u roditeljstvu već u sakramentu krštenja, potvrde i ženidbe, što se reflektira na područje vjere. Kršćanski odgoj nalaže i provedbu kršćanskog nauka koji u Zakoniku dobiva kontekstualni i uređeni razvoj u sljedećim područjima:

1. Primarna obveza roditelja na vjerski odgoj u obiteljima, katehezu i vjeronauk u školi:

Vjerski odgoj u obitelji od velike je važnosti za prvi i životni dodir djece s vjerom u obiteljskom okruženju. Dužnost katehetskog poučavanja jest dužnost koju roditelji trebaju vršiti i u slučaju zakonite i nezakonite rastave. Župna kateheza i vjeronauk u školi su glavna pomoć roditeljima u odgoju djece u vjeri.

2. Pravo roditelja na izbor škole:

Roditelji imaju pravo na slobodan izbor škole za svoju djecu, a dužnost je države da štiti i brani tu slobodu putem odgovarajuće gospodarske pomoći uz poštivanje ujednačene pravednosti. Kan. 798 potiče roditelje da djecu povjere onim školama u kojima je osiguran katolički odgoj. Ako to nije moguće, zbog odgovarajućeg razloga, obavezni su da se izvan škole osigura potreban katolički odgoj. Nije zabranjeno da katolički roditelji šalju svoju djecu u neku nekatoličku školu sa svrhom njihove kulturne i znanstvene izobrazbe ili pak zbog njihove profesionalne formacije.

3. Uzajamna suradnja roditelja i nastavnika.

Škola ne zamjenjuje obitelj, nego je njezina zadaća samo pomoćna, jer sami roditelji nisu u stanju pružiti djeci potpuni odgoj. Nazočnost obitelji u školi

⁷³ Usp. V. BLAŽEVIĆ, *Vodič kroz crkveno pravo za vjernike*, Sarajevo-Zagreb, 2007., 67.

jest dužnost koja se ne smije zanemarivati, pravo kojeg se roditelji ne mogu odreći.⁷⁴

3.4. Pomoć Crkve i civilnog društva u odgoju i obrazovanju

Budući da su mogućnosti roditelja u odgoju djece sužene i ograničene, njima je potrebna pomoć šire zajednice koju imaju pravo tražiti. Katolički roditelji imaju pravo i dužnosti izabrati sredstva i ustanove pomoću kojih se, prema okolnostima mjesta, mogu prikladnije brinuti za katolički odgoj djece (kan. 793, § 1). Dužnosti i pravo odgoja uz roditelje pripada i Crkvi kojoj je Bog povjerio poslanje da pomaže ljudima, kako bi oni mogli doći do punine kršćanskog odgoja. Crkva pruža pomoć roditeljima u katoličkom odgoju i obrazovanju osobito kroz vlastite škole, fakultete i druge visokoškolske ustanove bilo kojeg smjera, vrste i stupnja.⁷⁵ Crkva vodi brigu o svim prikladnim sredstvima, a posebno o onima koja su joj vlastita, među kojima je svakako prva katehizacija. Katehetska pouka ima zadatak da učvršćuje u vjeri, hrani život Kristovim duhom, vodi k aktivnom sudjelovanju u liturgijskom misteriju, te potiče na apostolsko djelovanje. Crkva nastoji svojim duhom prožeti i usavršiti ostala sredstva koja pripadaju čovječanstvu, a koja uvelike pomažu izgradnji i odgoju ljudi, kao što su sredstva društvenog saobraćaja, različita udruženja za kulturu duha i tijela, te organizacija mladih, posebice škole.⁷⁶ U odgajanju i izobrazbi mladih roditeljima je potrebna i pomoć civilnog društva. U tome smislu država ima stanovite dužnosti i prava. Kada nastojanja roditelja i drugih nisu dostatna, a poštujući njihove želje, država treba poduzimati i vlastite inicijative odgoja i osnivati za to potrebne škole i ustanove u kojima će se također voditi računa i o vjerskim nazorima katolika uključenih u odgoj i obrazovanje u tim školama.⁷⁷ Škole imaju posebnu važnost u odgoju djece jer su centar u čijim naporima trebaju sudjelovati obitelji, učitelji, različite ustanove koje služe za promicanje kulturnog, građanskog i vjerskog života kao i cijelo ljudsko društvo. Odgovorno zvanje imaju svi oni odgojitelji u školama koji pomažu

⁷⁴ Usp. J. ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje*, 49-52.

⁷⁵ Usp. V. BLAŽEVIĆ, *Vodič kroz crkveno pravo za vjernike*, 68-69.

⁷⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gravissimum educationis, Deklaracija o kršćanskom odgoju*, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1970., br. 4.

⁷⁷ Usp. V. BLAŽEVIĆ, *Vodič kroz crkveno pravo za vjernike*, 68-69.

roditeljima u njihovim zadaćama. Njihovo zvanje zahtjeva posebne kvalitete duha i srca, brižnu pripravu, kao i trajnu spremnost na obnovu i prilagođavanje.⁷⁸

3.5. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske

Velika je obveza katolika da se politički zalažu da se školsko zakonodavstvo vlastite države pobrine da se u svim javnim školama predaje vjerski i ćudoredni odgoj. To je pravo zagantirano u Republici Hrvatskoj temeljem Ugovora o suradnji na području odgoja i kulture što su ga potpisale Sveta Stolica i Republika Hrvatska.⁷⁹ U čl. 1. st. 1. Ugovora o suradnji na području odgoja i kulture sažeta su opća načela koja se odnose na katoličko poimanje odgoja, školstva i vjerske pouke: “Republika Hrvatska, u svjetlu načela o vjerskoj slobodi, poštuje temeljno pravo roditelja na vjerski odgoj djece te se obvezuje da će, u sklopu školskoga plana i programa i u skladu s voljom roditelja ili skrbnika, jamčiti nastavu katoličkoga vjeronauka u svim javnim osnovnim i srednjim školama i u predškolskim ustanovama, kao obveznoga predmeta za one koji ga izaberu, pod istim uvjetima pod kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta.”⁸⁰

U tekstu 1. članka se u prvom redu spominje načelo vjerske slobode iz kojega proizlazi temeljno pravo roditelja na vjerski odgoj djece. Republika Hrvatska se pak obvezuje da će jamčiti nastavu katoličkog vjeronauka u svim javnim osnovnim i srednjim školama, kao i u predškolskim ustanovama, u skladu s voljom roditelja i skrbnika. Opće je načelo da su roditelji ili skrbnici prvi nadležni za odgoj djece, oni odlučuju da o izboru katoličkog vjeronauka kao obvezatnog predmeta daju pismenu izjavu ravnatelju škole.

U čl. 2., određuje se da izbor vjeronauka pretpostavlja dobivanje potrebnih obavijesti o njegovoj svrsi, sadržaju i ciljevima koje mjerodavne škole i crkvene vlasti moraju pružiti učenicima i roditeljima. Za učenike u dobi do 15 godina izjavu daju roditelji, skrbnici, a za učenike starije od 15 godina izjavu daje učenik i roditelj ili skrbnik. Učenik samostalno odlučuje tek kada postane punoljetan, odnosno kada navršši 18 godina života. Ako osoba promijeni odluku i ne želi više pohađati vjeronauk, o tome mora pismeno obavijestiti školu prije početka nove školske godine. *Hrvatski ugovor o suradnji na području odgoja i kulture* otvorio je put drugim Crkvama i vjerskim zajednicama u

⁷⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gravissimum educationis*, Deklaracija o kršćanskom odgoju, u: *ISTI, Dokumenti*, KS, Zagreb, 1970., br. 5.

⁷⁹ Usp. J. ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje*, 54-55.

⁸⁰ Izvor: <https://hbk.hr/ugovor-o-suradnji-na-podrucju-odgoja-i-kulture/> (27.05. 2021.)

Hrvatskoj da na sličan način, poštujući načelo o vjerskoj slobodi i vlastitom ustrojstvu svoje zajednice, same urede odnos s državom te reguliraju pitanje vjerskog odgoja.⁸¹

3.6. Sveta Stolica i promicanje ljudskih prava

Teško bi bilo poimence nabrojiti dokumente Svete Stolice i imena Papa koji reguliraju materiju ljudskih prava i skrbi za djecu, jer je Crkva po svojoj duhovno-pastoralnoj naravi različita od drugih institucija koje ovaj problem tretiraju odvojeno od svojih specifičnih zadaća. Crkva je sami temelj postojanja i obrane ljudskih prava, kojima je pridonijela kroz višetisućljetni napor teologije, filozofije, morala i prava. Katolička Crkva s Papom na čelu nije se mogla uvijek solidarizirati sa svim zaključcima na Skupštini UN-a, jer nisu bili dostatno uvjerljivi. Primjerice, legaliziranje rastave braka, neprihvatanje društvenog značenja privatnog vlasništva, sloboda u promjeni vjere, univerzalna vrijednost demokratskog principa i sl. Objavljene istine o bogolikosti čovjeka i njegovom otkupljenju po Kristu su za Crkvu i teologiju bila važna uporišta za učenje o jednakosti svih ljudi. Svaki čovjek, neovisno od svoje religiozne, rasne, etičke pripadnosti, materijalne ili moralne bijede, posjeduje neupitno dostojanstvo iz kojega proizlaze neosporna prava čovjeka. Svijest o dostojanstvu čovjeka rađa strahopoštovanje pred ljudskim životom. U novije vrijeme ta je svijest našla svoj izraz u ljudskim pravima, osobito u pravu na život iako se moderna tumačenja toga prava u argumentaciji često razlikuju od kršćanskog shvaćanja. Zaštita toga prava treba imati u vidu nekoliko aspekata, od kojih je svakako: obrana vlastitog i tuđeg života, zabrana ubojstva, suicid, potpomognuti abortus, eutanazija, zaštita fizičkog integriteta koja obuhvaća zabranu sakaćenja samoga sebe, zlostavljanje, otmice, ugrožavanje vlastitog i tuđeg života i zdravlja, zatim pravo na uzdržavanje, pravo na prenošenje života unutar bračne ljubavi, te pravo na osobni identitet i biološki integritet što uključuje sve oblike manipulacije ljudskim genskim nasljeđem od začeća ili u bilo kojem periodu života.⁸²

Zauzimanje Katoličke crkve na području ljudskih prava i zaštite djece najočitije je u antropološkoj teologiji sv. Ivana Pavla II. Njegovo apostolsko poslanje zrači upravo promoviranjem prava čovjeka i dostojanstva ljudske osobe, u Crkvi i u svijetu. On

⁸¹ Usp. J. ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje*, 54-56.

⁸² Usp. M. ANIČIĆ, V. JANKOVIĆ, *Pravo na život u suvremenim etičkim promišljanjima i u socijalnom nauku crkve*, u: *Diacovensia*, 19(2011.)2, 215-249., ovdje 235-237.

poistovjećuje poslanje Crkve s promicanjem ljudskih prava. Sva njegova nastojanja prožima samo jedna tema, a to je čovjek. Ivan Pavao II. nudi ključ za razumijevanje ove velike i temeljne stvarnosti koju zovemo čovjekom, a to je Krist kojeg se ne može isključiti iz ljudske povijesti, jer bi to bio čin protiv čovjeka. U njegovom apostolskom djelovanju nijedan vid ljudskih prava, sloboda i dostojanstva nije zanemaren. Ipak, kao da je najgorljiviji kad se pojavljuje kao branitelj prava na život svakog čovjeka, svakog djeteta od trenutka začeća pa do prirodne smrti. Ovaj svetac naglašava da su u prvom redu obitelji pozvane, po svom neotuđivom pravu, odgajati i usmjeravati životni put vlastite djece.⁸³ U svojoj enciklici, *Evangelium vitae* Ivan Pavao II. govorio o tzv. „kulturi smrti“ koja je prema njegovoj viziji nošena individualističkim, materijalističkim i antisolidarističkim mentalitetom koji se usuđuje ne samo negirati pravo na život nerođenima, nego i sam ljudski život. Ta kultura smrti je zarobljena strukturama grijeha koje se očituju u svojevrsnoj zavjeri protiv života, a njezine uzroke Ivan Pavao II. prepoznaje u nekoliko čimbenika ovog modernog društva. To su izokrenuta ideja ljudske slobode, pomračenje smisla Boga i čovjeka te na kraju širenje praktičnog materijalizma. Navedeni čimbenici prave urotu protiv ljudskog života, prihvaćajući olako stavove koji su protivni dostojanstvu ljudskoga života. No opis suvremenog ozračja ovoga velikog sveca nipošto nije mračan, jer on prepoznaje i brojne znakove nade, među kojima su nebrojeni supružnici koji su otvoreni životu i potomstvu, brojni osnovani centri za pomoć životu, razvoj medicine koji otvara obećavajuće perspektive, zatim pokreti za život, te porast interesa za kvalitetu života i ekologije.⁸⁴ Prema riječima ovoga velikog sveca i branitelja ljudskih prava:

„Ne može imati čvrste temelje ono društvo koje im se – dok potvrđuje vrijednosti kao što su dostojanstvo ljudske osobe, pravda i mir – radikalno protivi prihvaćajući i tolerirajući najrazličitije oblike nepoštovanja i povrede ljudskog života, nadasve ako je slab i na rubu. Samo poštovanje života može utemeljiti i jamčiti najdragocjenija dobra društva, kao što je to demokracija i mir. Zaista, ne može biti ni pravoga mira, ako se ne brani i ne promiče život, kako je napominjao Pavao VI.: Svaki zločin protiv života, napad je na mir, naročito ako on zahvaća

⁸³ Usp. I. ĆUBELIĆ, Prava djece u međunarodnim dokumentima, u: *Crkva u svijetu*, 29(1994.) 4, 455-457., ovdje 455-457.

⁸⁴ Usp. T. MATULIĆ, A. BEKAVAC, Crkva i obitelj u promicanju zaštite života, u: *Nova prisutnost*, 18(2020.)1, 129-144., ovdje 137.

navike naroda... A gdje se prava čovjeka stvarno čuvaju i javno priznaju i brane, mir postaje radosno i djelotvorno ozračje društvenog suživota.“⁸⁵

⁸⁵ J. BRKAN, Pravo na život, u: *Služba Božja*, 36(1996.)2, 111-124., ovdje 123.

Zaključak

U priloženom diplomskom radu prikazana su prava i obveze roditelja i djece u okviru civilnog i kanonskog zakonodavstva, koristeći se Obiteljskim zakonom Republike Hrvatske i Zakonikom kanonskog prava. Prikazano je da obitelj koju čine majka, otac i djeca najpoželjniji okvir obiteljskog života, koji svojom strukturom djetetu pruža najpogodnije uvjete za psihofizički razvoj. Emocionalna povezanost koju dijete uspostavlja s oba roditelja u najranijem razdoblju života jest temelj njegova cjelokupnoga kasnijeg razvitka. U današnjem suvremenom svijetu obitelj je izložena brojnim izazovima i utjecajima. U društvu se događaju brojne promjene koje se uvelike odražavaju i na obitelj, njezino poimanje i ulogu. Suvremeni roditelji suočeni su s nizom društvenih promjena i izazova u odgoju djece, te se njihova uloga više ne temelji samo na autoritetu već i na odgovornosti da zadovolje temeljne životne potrebe djeteta. Hrvatsko obiteljsko pravo se uvrstilo među suvremena i moderna zakonodavstva koja odnose u obitelji rješava na novim pravnim temeljima. Ono je dobro uporište za još bolju praksu iz koje će proizaći još zdravija, zrelija i odgovornija obitelj budućnosti.

Zakonik kanonskog prava stavlja naglasak na poziv koji proizlazi iz samog otajstva Crkve koji je upućen vjernicima laicima, da kroz obitelj aktivno sudjeluju na izgradnji naroda Božjeg. Tu obitelj ima važnu ulogu u svijetu. Svoj identitet otkriva u Presvetom Trojstvu i temelji na sakramentalnom braku, te kao kućna Crkva živi iskustvo ljubavi i zajedništva, koje prenosi svojoj djeci. Roditelji imaju neotuđivo pravo odgajati svoju djecu sukladno vlastitim moralnim i vjerskim uvjerenjima, promičući dobrobit djeteta. Važno je da Crkva svojom pastoralnom brigom pruži braku i obitelji punu podršku u njihovom poslanju kršćanskog odgoja vlastite djece, kojima doprinosi razvoju i stvaranju budućnosti Crkve i svijeta. Država i civilno društvo su također oni koji trebaju u svojim okvirima pružiti pomoć u odgoju i izobrazbi djece, kroz vlastite inicijative, škole i ustanove onda kada nastojanja roditelja i drugih nisu dostatna.

U pogledu međunarodnih i europskih dokumenata, obitelj je našla svoje mjesto počevši od Opće deklaracije o pravima čovjeka pa sve do najnovijih konvencija. Iako dokumenti o pravima djece nastoje osigurati bolje životne uvjete i veća prava u društvu, činjenica je da je velik broj djece širom svijeta izložen opasnostima koje ugrožavaju njihovo odrastanje i razvoj. Djeca su žrtve rata i nasilja, rasne diskriminacije, agresije i raznih drugih oblika povrede njihovih prava, stoga nijedna država ne može reći da u njezinoj

zemlji ne postoje slučajevi kršenja dječjih prava. Unatoč mnogobrojnim teškoćama u svijetu, prava djece sve više otvaraju vrata iza kojih stoji neki bolji svijet za djecu s nadom da će u njega zakoračiti što prije, budući da kratko traje vrijeme djetinjstva u kojoj djeci treba biti pružena sva potrebna zaštita. Očito je kako postoji neslaganje prava koja su djeci osigurana u dokumentima i stvarnih prava koja ona imaju u društvu. Mogući razlozi te velike razlike između teorije i prakse jest nepostojanje adekvatnih mehanizama koji bi sustavno sankcionirali kršenje dječjih prava, kao i slaba educiranost djece i roditelja o svim pravima koja imaju.

Dodatak

Konvencija o pravima djeteta

DIO PRVI

članak 1.

„U svrhu na koju se ova Konvencija odnosi, dijete označava svaku osobu mlađu od 18 godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica punoljetnosti ne odredi ranije.

članak 2.

1. Države stranke poštivat će i osigurati svakom djetetu na svom području prava navedena u ovoj Konvenciji bez ikakve diskriminacije prema djetetu, njegovim roditeljima ili zakonskim skrbnicima glede njihove rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnoga, etničkoga ili socijalnog podrijetla, imovine, teškoća u razvoju, obiteljskog podrijetla ili kakve druge okolnosti.

2. Države stranke poduzet će sve potrebne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kažnjavanja koji polaze od položaja, djelatnosti, izraženog mišljenja ili uvjerenja roditelja, zakonskih skrbnika ili članova obitelji.

članak 3.

1. U svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se prvenstveno voditi računa o interesima djeteta.

2. Države stranke obvezuju se da će odgovarajućim zakonodavnim i upravnim mjerama djetetu osigurati zaštitu i skrb kakva je prijeko potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih osoba koje su za nj zakonski odgovorne.

3. Države stranke osigurat će da službe i ustanove odgovorne za skrb ili zaštitu djece budu pod stručnim nadzorom i da svoje djelovanje usklade sa standardima nadležnih vlasti, osobito glede pitanja sigurnosti, zdravlja te broja i stručnosti osoblja.

članak 4.

Države stranke poduzet će sve odgovarajuće zakonodavne, upravne i druge mjere za primjenu prava priznatih u ovoj Konvenciji. Glede gospodarskih, društvenih i kulturnih prava, države stranke poduzet će takve mjere u što širem opsegu svojih raspoloživih sredstava i, u slučaju potrebe, u okviru međunarodne suradnje.

članak 5.

Radi osiguranja odgovarajućeg usmjeravanja i vođenja djeteta u korištenju prava priznatih ovom Konvencijom, a u skladu s razvojnim sposobnostima djeteta, države stranke poštivat će odgovornosti, prava i dužnosti roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih osoba zakonski odgovornih za dijete, ili, ako je potrebno, članova proširene obitelji ili zajednice kako to nalažu mjesni običaji.

članak 6.

1. Države stranke priznaju svakom djetetu prirođeno pravo na život.
2. Države stranke će u najvećoj mogućoj mjeri osigurati opstanak i razvoj djeteta.

članak 7.

1. Odmah nakon rođenja dijete mora biti upisano u matične knjige te mu se mora jamčiti pravo na ime, pravo na državljanstvo i, koliko je to moguće, pravo da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb.
2. Države stranke osigurat će primjenu ovih prava u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom i obvezama koje proizlaze iz odgovarajućih međunarodnih instrumenata u ovom području, osobito ako bi dijete inače ostalo bez državljanstva.

članak 8.

1. Države stranke obvezuju se jamčiti djetetu pravo na očuvanje svog identiteta, uključujući nacionalnost, ime i obiteljske odnose priznate zakonom u što se neće nezakonito miješati.
2. Ako su djetetu nezakonito uskraćene neke ili sve sastavnice identiteta, države stranke osigurat će odgovarajuću pomoć i zaštitu u cilju njegova što bržeg potvrđivanja.

članak 9.

1. Države stranke osigurat će da se dijete ne odvaja od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne vlasti pod sudbenim nadzorom odluče, u skladu s važećim zakonima i postupcima, da je odvajanje potrebno radi dobrobiti djeteta. Takva odluka može biti naročito potrebna u posebnim slučajevima, kao što su zloraba roditeljskog položaja ili zanemarivanje djeteta, ili pak kad roditelji žive odvojeno, a mora se donijeti odluka o mjestu djetetova prebivališta.
2. U svakom postupku koji se vodi u skladu sa stavkom 1. ovog članka, svim zainteresiranim stranama mora se omogućiti sudjelovanje i izjašnjenje.
3. Državne stranke poštivat će pravo djeteta koje je odvojeno od jednoga ili oba roditelja da redovito održava osobne i neposredne odnose s oba roditelja ako se time ne ugrožava njegova dobrobit.

4. Ako je odvajanje posljedica bilo kojega postupka što ga je pokrenula država stranka, primjerice pritvora, zatvora, progona, izručenja ili smrti jednog ili oba roditelja (uključujući i smrt koja je uslijedila iz bilo kojega razloga dok je osoba pod nadzorom države), država stranka će na podnesen zahtjev pružiti roditeljima, djetetu ili, ako je potrebno, drugom članu obitelji, potrebne obavijesti o boravištu odsutnog člana(ova) obitelji, osim kad bi pružanje takve obavijesti moglo štetiti dobrobiti djeteta. Države stranke osigurat će nadalje da podnošenje takvog zahtjeva samo po sebi nema štetne posljedice po zainteresiranu osobu ili osobe.

članak 10.

1. U skladu s obvezama država stranaka po članku 9., stavku 1., zahtjev djeteta ili njegovih roditelja za ulazak u državu stranku ili odlazak iz nje radi obiteljskog sjedinjenja razmatrat će se povoljno, humano i što žurnije. Države stranke osigurat će nadalje da podnošenje takvog zahtjeva nema štetne posljedice za podnositelje zahtjeva i za članove njihove obitelji.

2. Osim u posebnim slučajevima, djetetu čiji roditelji borave u različitim državama mora se jamčiti pravo na redovito održavanje osobnih i neposrednih odnosa s oba roditelja. U tom cilju i u skladu s obvezama država stranaka iz članka 9., stavka 2., države stranke priznat će djetetu i njegovim roditeljima pravo na napuštanje bilo koje zemlje, uključujući vlastitu, i na ulazak u svoju zemlju. Pravo napuštanja bilo koje zemlje bit će podvrgnuto samo onim ograničenjima koja su zakonski propisana i koja su potrebna radi zaštite nacionalne sigurnosti, javnog poretka (ordre public), javnog Konvencija o pravima djeteta 7 zdravlja ili morala, ili prava i sloboda drugih te koja su usklađena s ostalim pravima priznatim u ovoj Konvenciji.

članak 11.

1. Države stranke poduzet će mjere za suzbijanje nezakonitog prebacivanja i zadržavanja djece u inozemstvu.

2. U tom cilju države stranke promicat će zaključenje bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili pristupanje postojećim sporazumima.

članak 12.

1. Države stranke osigurat će djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te ih uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta.

2. U tu svrhu, djetetu se izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, mora osigurati da bude saslušano u svakom sudbenom i upravnom postupku koji se na njega odnosi, na način koji je usklađen s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva.

članak 13.

1. Dijete ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo mora, neovisno o granicama, uključivati slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta.

2. Uživanje ovoga prava može biti podvrgnuto samo onim ograničenjima koja su određena zakonom i koja su prijeko potrebna: a) radi zaštite prava i ugleda drugih, ili b) radi zaštite nacionalne sigurnosti ili javnog poretka (*ordre public*), javnog zdravlja ili morala.

članak 14.

1. Države stranke priznat će djetetu pravo na slobodu misli, savjesti i vjere.

2. Države stranke poštivat će prava i dužnosti roditelja i, u određenim slučajevima, zakonskih skrbnika, u svezi s pružanjem pomoći djetetu u korištenju svojih prava na način koji je u skladu s njegovim razvojnim sposobnostima.

3. Sloboda izražavanja vjere ili uvjerenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su zakonom određena i koja su prijeko potrebna radi zaštite javne sigurnosti, zdravlja ili morala ili temeljnih prava i sloboda drugih.

članak 15.

1. Države stranke priznaju djetetu pravo na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja.

2. Uživanju ovih prava ne mogu se postavljati nikakva ograničenja osim onih koja su u zajednici zakonski propisana i koja su u demokratskom društvu prijeko potrebna u interesu nacionalne ili javne sigurnosti, javnog poretka (*ordre public*), zaštite javnog zdravlja ili morala, ili zaštiti prava i sloboda drugih.

članak 16.

1. Niti jedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.

2. Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

članak 17.

Države stranke priznaju važnost koju imaju sredstva javnog priopćavanja te će djetetu osigurati pristup obavijestima i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, osobito onih koji teže promicanju društvene, duhovne i moralne dobrobiti djeteta, kao i njegova tjelesnoga i duševnoga zdravlja. U tom cilju, države stranke će:

- a) poticati sredstva javnog priopćavanja na širenje obavijesti i materijala koji za dijete imaju društvenu i kulturnu vrijednost u duhu članka 29.;
- b) poticati međunarodnu suradnju u proizvodnji, razmjeni i širenju takvih obavijesti i materijala iz raznovrsnih kulturnih, nacionalnih i međunarodnih izvora;
- c) poticati proizvodnju i širenje knjiga za djecu;
- d) poticati sredstva javnog priopćavanja da osobitu pozornost posvete jezičnim potrebama djeteta koje pripada manjinskoj grupi ili je starosjedilačkog podrijetla;
- e) imajući na umu odredbe članka 13. i 18., poticati razvoj odgovarajućih naputaka za zaštitu djeteta od obavijesti i materijala koji škode njegovu razvoju.

članak 18.

1. Države stranke učinit će sve što je u njihovoj moći u primjeni načela zajedničke roditeljske odgovornosti za odgoj i razvoj djeteta. Roditelji ili zakonski skrbnici snose najveću odgovornost za odgoj i razvoj djeteta. Dobrobit djeteta mora biti njihova temeljna briga.

2. U cilju jamčenja i promicanja prava utvrđenih u ovoj Konvenciji, države stranke pružit će odgovarajuću pomoć roditeljima i zakonskim skrbnicima kako bi oni mogli ispuniti svoju dužnost prema djetetu, te jačati ustanove i službe za dječju zaštitu i skrb.

3. Države stranke iskoristit će sve odgovarajuće mjere da djeca zaposlenih roditelja mogu uživati zaštitu i skrb ustanova i službi koje im u tom smislu stoje na raspolaganju.

članak 19.

1. Države stranke poduzet će sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloraba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena.

2. Mjere zaštite po potrebi moraju obuhvatiti djelotvorne postupke uvođenja socijalnih programa za pružanje potrebne pomoći djetetu i onima koji o njemu brinu te za druge oblike prevencije i utvrđivanja, izvješćivanja, ukazivanja, istraživanja, postupanja i

praćenja slučajeva zlostavljanja djeteta koji su gore opisani i, bude li potrebno, za uključivanje suda.

članak 20.

1. Dijete kojemu je privremeno ili trajno uskraćena obiteljska sredina, ili koje zbog svoje dobrobiti u njoj ne smije ostati, ima pravo na posebnu zaštitu i pomoć države.
2. Države stranke će u skladu sa svojim nacionalnim zakonodavstvom takvom djetetu osigurati zamjensku zaštitu.
3. Takva zaštita može, inter alia, uključivati smještaj kod udomitelja, kafalu po islamskom zakonu, posvojenje ili, po potrebi, smještaj u odgovarajuće ustanove za skrb o djeci. Pri donošenju rješenja, osobita pozornost mora se posvetiti osiguranju kontinuiteta u djetetovu odgoju, kao i njegovu etničkom, vjerskom, kulturnom ili jezičnom podrijetlu.

članak 21.

Države stranke koje priznaju i/ili dopuštaju posvojenje, vodit će računa da se pri tome najveća moguća pozornost posveti dobrobiti djeteta te će:

- a) osigurati da posvojenje službeno odobrava samo stručna služba koja će temeljem odgovarajućih zakona i postupka, kao i svih bitnih i pouzdanih informacija, donijeti odluku o ispravnosti posvojenja s obzirom na situaciju u kojoj se dijete nalazi glede roditelja, rodbine i zakonskih skrbnika, i utvrditi jesu li zainteresirane strane svjesno pristale na posvojenje nakon što su bile ispravno savjetovane ako savjetovanje bude potrebno;
- b) prihvatiti međudržavno posvojenje kao zamjenski oblik skrbi za dijete, ako se ne može osigurati njegov smještaj u obitelj udomitelja ili posvojitelja ili se ni na koji pogodan način o njemu ne može skrbiti u domovini;
- c) osigurati da dijete koje je predmet međudržavnog posvojenja uživa zaštitu i standarde jednake onima koji su određeni u slučaju domaćeg posvojenja;
- d) poduzeti sve potrebne mjere kako međudržavno posvojenje ne bi vodilo nedopuštenoj materijalnoj koristi za one koji su u to uključeni; e) po potrebi promicati ciljeve sadržane u ovom članku zaključivanjem bilateralnih ili multilateralnih dogovora ili sporazuma i, u tom okviru, osigurati da postupak smještaja djeteta u drugu zemlju vode nadležne vlasti ili tijela.

članak 22.

1. Države stranke poduzet će prikladne mjere kako bi dijete koje traži izbjeglički status ili koje se drži izbjeglicom prema važećem međunarodnom i domaćem pravu, bilo da je

bez pratnje ili je u pratnji roditelja ili koje druge osobe, primilo primjerenu zaštitu i humanitarnu pomoć u skladu s primjenjivim pravima navedenim u ovoj Konvenciji i drugim međunarodnim instrumentima ljudskih prava kao i humanitarnim instrumentima kojih su spomenute države stranke.

2. U tu će svrhu i u mjeri koju drže potrebnom, države stranke sudjelovati u svim naporima Ujedinjenih naroda i ostalih mjerodavnih međudržavnih ili nevladinih organizacija koje surađuju s Ujedinjenim narodima, da se takvom djetetu pruži zaštita i pomoć i da se pronađu roditelji ili drugi članovi obitelji svakog djeteta izbjeglice kako bi se od njih prikupile obavijesti potrebne za njegovo ponovno sjedinjenje s obitelji. U slučajevima kad se djetetovi roditelji ili članovi obitelji ne mogu pronaći, njemu će se osigurati ista zaštita kao i svoj drugoj djeci kojoj je iz bilo kojeg razloga privremeno ili trajno uskraćena njihova obiteljska sredina, kako je navedeno u ovoj Konvenciji.

članak 23.

1. Države stranke priznaju da dijete s teškoćama u duševnom ili tjelesnom razvoju treba voditi ispunjen i pristojan život u uvjetima koji jamče dostojanstvo, jačaju djetetovo oslanjanje na vlastite snage i olakšavaju njegovo djelatno sudjelovanje u zajednici.

2. Države stranke priznaju djetetu s teškoćama u razvoju pravo na posebnu skrb te će, ovisno o raspoloživim sredstvima, poticati i osiguravati svakom takvom djetetu kao i onima koji su odgovorni za njegovu skrb, pružanje pomoći koju zatraže i koja je primjerena stanju djeteta i uvjetima u kojima žive njegovi roditelji ili drugi koji skrbe za njega.

3. Priznajući djetetu s teškoćama u razvoju posebne potrebe, pružanje pomoći prema stavku 2. ovog članka bit će besplatno kad god je to moguće, uz uvažavanje materijalnih mogućnosti djetetovih roditelja ili drugih osoba koje o njemu skrbe, te će biti organizirano tako da djetetu s teškoćama u razvoju osigura djelotvoran pristup obrazovanju, stručnoj izobrazbi, zdravstvenim službama rehabilitacijskim službama, pripremi za zapošljavanje i mogućnostima razonode, što mu omogućuju puno uključivanje u zajednicu i osobni razvoj, uključujući njegov kulturni i duhovni napredak.

4. Države stranke će u duhu međunarodne suradnje promicati razmjenu najvažnijih obavijesti iz područja preventivne zdravstvene zaštite te medicinskog, psihološkog i funkcionalnog tretmana djece s teškoćama u razvoju, uključujući širenje i pristup obavijestima o metodama rehabilitacije, obrazovanja i izbora zanimanja, kako bi unaprijedile sposobnosti i vještine te proširile domaća iskustva u tim područjima. U svezi s tim, osobita pozornost posvetit će se potrebama zemalja u razvoju.

članak 24.

1. Državne stranke priznaju djetetu pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na olakšice glede ozdravljenja i oporavka. Države stranke će nastojati osigurati da nijednom djetetu ne bude uskraćeno njegovo pravo pristupa zdravstvenim službama.

2. Države stranke će se zalagati za puno ostvarenje toga prava i osobito poduzimati odgovarajuće mjere: a) za smanjenje smrtnosti novorođenčadi i djece;

b) za pružanja potrebne zdravstvene pomoći i zdravstvene njege svakom djetetu, s težištem na jačanju primarne zdravstvene zaštite;

c) za suzbijanje bolesti i neishranjenosti u okvirima primarne zdravstvene zaštite primjenom, inter alia, lako dostupne tehnologije te osiguranjem odgovarajuće hranjive prehrane i pročišćene pitke vode, imajući na umu opasnosti i rizike od zagađenosti okoliša;

d) za osiguranje prenatalne i postnatalne zdravstvene zaštite majki;

e) za pružanje obavijesti, obrazovanja i potpore u korištenju temeljnih spoznaja o dječjem zdravlju i prehrani, prednostima dojenja, osobnoj higijeni i čistoći okoliša te sprječavanju nezgoda, svim slojevima zajednice, osobito roditeljima i djeci;

f) za razvoj preventivne zdravstvene zaštite, savjetovališta za roditelje te obrazovanja i službi za planiranje obitelji.

3. Države stranke će poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mjere za suzbijanje tradicionalnih postupaka koji štete zdravlju djece.

4. Države stranke se obvezuju da će promicati i podržavati međunarodnu suradnju u cilju postizanja punog ostvarenja prava priznatih u ovom članku. U svezi s tim, osobita pozornost posvetit će se zemljama u razvoju.

članak 25.

Države stranke priznaju djetetu koje je od strane nadležnih vlasti stavljeno pod nadzor radi skrbi, zaštite ili zbrinjavanja njegova tjelesnog ili duševnog zdravlja, pravo na povremenu provjeru njege koja mu se pruža i svih drugih okolnosti zbog kojih je primijenjena mjera nadzora.

članak 26.

1. Države stranke će svakom djetetu priznati pravo na socijalnu sigurnost, uključujući socijalno osiguranje, te će poduzeti potrebne mjere za puno ostvarenje ovoga prava u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.

2. Te povlastice bi se trebale jamčiti glede mogućnosti i uvjeta u kojima živi dijete i osobe koje su odgovorne za skrb o njemu, kao i svake druge okolnosti povezane sa zahtjevom za dobivanjem povlastica kojega podnosi dijete ili netko u njegovo ime.

članak 27.

1. Države stranke priznaju svakom djetetu pravo na životni standard primjeren njegovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju.

2. Roditelj(i) ili druge osobe, ovisno o njihovim sposobnostima i materijalnim mogućnostima, snose najveću odgovornost za osiguranje životnih uvjeta koji su prijeko potrebni za djetetov razvoj.

3. Države stranke će, ovisno o nacionalnim prilikama i svojim mogućnostima, poduzeti odgovarajuće mjere pomoći roditeljima i drugim osobama koje su odgovorne za dijete u ispunjavanju ovoga prava i, ako je potrebno, osigurati materijalnu pomoć i programe podrške, osobito glede prehrane, odijevanja i smještaja.

4. Države stranke će poduzeti potrebne mjere kako bi osigurale da dijete dobije sredstva za uzdržavanje od roditelja ili drugih osoba koje su za njega materijalno odgovorne, kako unutar države stranke tako i iz inozemstva. Osobito će u slučajevima kad osoba koja je materijalno odgovorna za dijete živi u drugoj zemlji odvojeno od djeteta, države stranke težiti pristupanju ili zaključivanju međunarodnih sporazuma, kao i pronalaženju drugih prikladnih postupaka.

članak 28.

1. Države stranke priznaju svakome djetetu pravo na obrazovanje te će u svrhu ostvarivanja tog prava postupno i na temelju jednakih mogućnosti za svu djecu osobito:

a) svima osigurati obvezno i besplatno osnovno obrazovanje;

b) poticati razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opću i stručnu izobrazbu, te ih učiniti raspoloživim i dostupnim svakom djetetu te poduzeti primjerene mjere kao što su uvođenje besplatne izobrazbe i osiguranje materijalne podrške kad je ona potrebna;

c) svim prikladnim sredstvima učiniti više i visoko obrazovanje dostupno svima na temelju sposobnosti;

d) učiniti da obavijestiti o školovanju te stručnoj izobrazbi i profesionalnom usmjeravanju budu dostupne svakomu djetetu;

e) poduzeti mjere za poticanje redovitog dolaska na nastavu i smanjenje stope ispisa djece iz škole.

2. Države stranke poduzet će potrebne mjere kako bi osigurale da se školska stega provodi na način kojim se potvrđuje djetetovo ljudsko dostojanstvo i koji je u skladu s ovom Konvencijom.

3. Države stranke promicat će međunarodnu suradnju u području obrazovanja, osobito u cilju suzbijanja neznanja i nepismenosti diljem svijeta te olakšanja pristupa znanstvenim i tehničkim spoznajama i suvremenim metodama podučavanja. U svezi s tim, posebna pozornost posvetit će se potrebama zemalja u razvoju.

članak 29.

1. Države stranke slažu se da obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema:

- a) punom razvoju djetetove osobnosti, nadarenosti, duševnih i tjelesnih sposobnosti;
- b) promicanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te načela proglašanih u Povelji Ujedinjenih naroda;
- c) poticanju poštivanja djetetovih roditelja, njegova kulturnog identiteta, jezika i vrijednota, nacionalnih vrijednota zemlje u kojoj dijete živi i zemlje iz koje potječe te poštivanje civilizacija koje se od njega razlikuju;
- d) pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnoj zajednici u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, ravnopravnosti spolova i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama te osobama starosjedilačkog podrijetla;
- e) poticanju zaštite prirodnog okoliša.

2. Niti jedan dio ovoga članka ili članka 28. neće se protumačiti na način kojim bi se ometala sloboda pojedinaca ili ustanova da osnivaju i upravljaju obrazovnim ustanovama, pod uvjetom da se uvijek rukovode načelima iz stavka 1. ovoga članka i da obrazovanje u takvim ustanovama zadovoljava minimalne standarde koje propiše država.

članak 30.

U onim državama strankama gdje postoje etničke, vjerske ili jezične manjine ili osobe starosjedilačkog podrijetla, djetetu koje pripada takvoj manjini ili koje je starosjedilačkog podrijetla ne smije se uskratiti njegovo pravo, da u zajednici s ostalim članovima njegove grupe, uživa svoju kulturu, ispovijeda svoju vjeru i obavlja vjerske obrede ili koristi svoj jezik.

članak 31.

1. Države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima.

2. Države stranke poštivat će i promicati pravo djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te će poticati ostvarenje primjerenih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i slobodnih djelatnosti.

članak 32.

1. Države stranke priznaju pravo djetetu na zaštitu od gospodarskog izrabljivanja i obavljanja bilo kojega posla koji bi za nj bio pogibeljan ili ometao njegovo obrazovanje, bio štetan za njegovo zdravlje ili njegov tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili društveni razvoj.

2. Države stranke poduzet će zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere kako bi osigurale ispunjenje odredbi ovoga članka. U tom cilju, a u skladu s važećim odredbama drugih međunarodnih instrumenata, države stranke će osobito:

- a) odrediti minimalnu dob ili minimalne dobi za zapošljavanje;
- b) odrediti primjereno radno vrijeme i uvjete zapošljavanja;
- c) odrediti primjerene kazne i ostale mjere kako bi se osigurala djelotvorna primjena ovoga članka.

članak 33.

Države stranke poduzet će odgovarajuće mjere, uključujući zakonske, upravne, socijalne i prosvjetne mjere, kako bi djecu zaštitile od nezakonite uporabe opojnih droga i psihotropnih sredstava koji su opisani u važećim međunarodnim ugovorima te spriječile korištenje djece u nezakonitoj proizvodnji i trgovini takvim tvarima.

članak 34.

Države stranke obvezuju se da će zaštititi dijete od svakog oblika spolnog izrabljivanja i zlostavljanja. U tu će svrhu države stranke osobito poduzeti sve nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere kako bi spriječile:

- a) navođenje ili prinuđivanje djeteta na bavljenje bilo kojom nezakonitom spolnom djelatnošću;
- b) izrabljivačku uporabu djeteta u prostituciji ili kakvoj drugoj nezakonitoj spolnoj djelatnosti;
- c) izrabljivačku uporabu djeteta u pornografskim predstavama i materijalima.

članak 35.

Države stranke poduzet će sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere kako bi spriječile otmicu, prodaju i trgovinu djecom u bilo koju svrhu i u bilo kojem obliku.

članak 36.

Države stranke štitiće dijete od svih drugih oblika izrabljivanja koji na bilo koji način štete dobrobiti djeteta.

članak 37.

Države stranke pobrinut će se da:

- a) niti jedno dijete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni. Ni smrtna kazna ni kazna doživotnog zatvora bez mogućnosti puštanja na slobodu ne smije se određivati za prijestupe koje počine osobe mlađe od 18 godina;
- b) niti jednom se djetetu neće nezakonito i proizvoljno oduzeti sloboda. Uhićenje, pritvaranje ili zatvaranje djeteta obavljat će se u skladu sa zakonom, kao krajnja mjera i na najkraće moguće vrijeme;
- c) sa svakim djetetom kojemu je oduzeta sloboda postupat će se ljudski i s poštivanjem prirođenog dostojanstva svakog ljudskog bića, uzimajući u obzir potrebe osoba te dobi. Osobito će se svako dijete kojem je oduzeta sloboda držati odvojeno od odraslih, osim kad se odluči suprotno zbog njegove dobrobiti, te će, osim izuzetnih okolnosti, imati pravo održavati odnose sa svojom obitelji dopisivanjem i posjetima;
- d) svako dijete kojemu je oduzeta sloboda imat će pravo na neodgodivu pravnu i drugu odgovarajuću pomoć te pravo na osporavanje zakonitosti oduzimanja slobode pred sudom, ili kakvim drugim odgovarajućim neovisnim i nepristranim tijelima vlasti, kao i na neodgodivo donošenje odluke o svakom takvom pitanju.

članak 38.

1. Države stranke obvezuju se da će poštivati i jamčiti poštivanje pravila međunarodnoga humanitarnog prava koja se primjenjuje u oružanim sukobima, a odnose se na dijete.
2. Države stranke poduzet će sve korisne mjere kako bi osigurale da osobe mlađe od 15 godina nisu izravno uključene u neprijateljstva.
3. Države stranke će se suzdržati od novačenja osoba mlađih od 15 godina u svoje oružane postrojbe. Pri novačenju osoba koje su navršile 15 godina, ali su mlađe od 18., države stranke će nastojati dati prednost najstarijima.
4. U skladu s obvezama koje proizlaze iz međunarodnoga humanitarnog prava glede zaštite civilnog pučanstva u oružanim sukobima, države stranke će poduzeti sve korisne mjere kako bi osigurale zaštitu i skrb za djecu pogođenu oružanim sukobom.

članak 39.

Države stranke će poduzeti sve odgovarajuće mjere za promicanje tjelesnoga i duševnog oporavka i vraćanja u društvo djeteta koje je žrtva: bilo kojeg oblika zapostavljanja, izrabljivanja ili zlostavljanja; mučenja ili bilo kojeg drugog oblika okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupka ili kazne; ili pak oružanog sukoba. Oporavak i vraćanje u društvo osigurat će se u sredini koja potiče djetetovo zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo.

članak 40.

1. Države stranke priznaju svakome djetetu koje je osumnjičeno ili optuženo, ili za kojega je utvrđeno da je prekršilo krivični zakon, pravo da se s njime postupa na način koji je u skladu s promicanjem njegova osjećaja dostojanstva i vrijednosti, kojim se jača djetetovo poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda drugih i koji uzima u obzir djetetovu dob i poželjnost promicanja njegova povratka u zajednicu te njegova preuzimanja djelatne uloge u toj zajednici.

2. U tom cilju, a uzevši u obzir odgovarajuće odredbe međunarodnih instrumenata, države stranke će osobito osigurati da:

a) ni jedno dijete ne bude osumnjičeno, optuženo ili da se za njega utvrdi da je prekršilo krivični zakon za djela ili propuste koji u vrijeme kad su počinjeni nisu bili zabranjeni međunarodnim ili nacionalnim zakonima;

b) svako dijete koje je osumnjičeno ili optuženo za kršenje krivičnog zakona ima najmanje slijedeća jamstva:

i) da se drži nevinim sve dok se njegova krivnja zakonski ne dokaže;

ii) da se neodgodivo i izravno obavješćuje o optužbama protiv njega i, ako je primjereno, preko roditelja ili zakonskih skrbnika, te da ima pravnu i drugu pomoć u pripremi i iznošenju svoje obrane;

iii) da njegov slučaj neodložno razmotre stručna, neovisna i nepristrana tijela vlasti ili sudsko tijelo u pravičnoj raspravi u skladu sa zakonom i u nazočnosti pravnog ili drugog savjetnika te roditelja ili zakonskih skrbnika ako to nije protivno dobrobiti djeteta glede njegove dobi i stanja;

iv) da se ne prisiljava na davanje iskaza ili priznanje krivice; da može ispitati ili dati ispitati svjedoke optužbe i osigurati sudjelovanje i ispitivanje svjedoka u svoju korist pod istim uvjetima;

v) ako je prekršilo krivični zakon, da u skladu sa zakonom ima pravo tu odluku i mjere koje iz nje proizlaze dati na provjeru višim stručnim, neovisnim i nepristranim tijelima vlasti ili sudskom tijelu;

vi) da ima pravo na besplatnu pomoć prevoditelja ako ne razumije jezik na kojemu se vodi rasprava;

vii) da se poštuje njegova privatnost na svim razinama postupka.

3. Države stranke nastojat će promicati uvođenje zakona, postupaka, upravnih tijela i ustanova posebno namijenjenih djeci koja su osumnjičena ili optužena, ili se utvrdilo da su prekršila krivični zakon, osobito:

a) određivanje minimalne dobi ispod koje će se držati da djeca nisu sposobna učiniti prekršaj prema krivičnom zakonu;

b) određivanje mjera postupanja s takvom djecom bez pribjegavanja sudskim postupcima, uz osiguranje punog poštivanja ljudskih prava i pravne zaštite kad god je to primjereno i poželjno.

4. Djeci moraju biti dostupne različite mogućnosti, kao što su pravila o skrbi, usmjeravanju i nadzoru nad njima; savjetovanje i uvjetno služenje kazne, hraniteljsko zbrinjavanje, obrazovanje i programi stručne izobrazbe te druge zamjenske mogućnosti institucionalne skrbi, kako bi se osigurao pristup primjeren njihovoj dobrobiti te u skladu s okolnostima u kojima se nalaze i počinjenom prekršaju.

Članak 41.

Ništa iz ove Konvencije ne smije ugroziti odredbe koje više pridonose ostvarivanju prava djeteta, a koje mogu biti sadržane u:

a) zakonu države stranke, ili

b) međunarodnom zakonu koji se primjenjuje u toj državi.

DIO DRUGI

članak 42.

Države stranke obvezuju se da će masovno upoznati odrasle i djecu s načelima i odredbama ove Konvencije koristeći se primjerenim i djelatnim sredstvima.

članak 43.

1. U svrhu utvrđivanja ostvarenog napretka država stranaka u dostizanju i ispunjavanju obveza prihvaćenih u ovoj Konvenciji, osnovat će se Odbor za prava djeteta koji će obavljati niže navedene poslove.

2. Odbor će biti sastavljen od deset stručnjaka visokog moralnog ugleda i osvjedočenje stručnosti iz područja obuhvaćenog ovom Konvencijom. članove Odbora birat će države

stranke među svojim državljanima koji će nastupati u osobnom svojstvu, a pozornost će se obratiti podjednakoj zemljopisnoj zastupljenosti, kao i jednakoj zastupljenosti glavnih pravnih sustava.

3. članovi Odbora birat će se tajnim glasovanjem s popisa osoba koje predlažu države stranke. Svaka država stranka ima pravo predložiti jednoga svog državljanina.

4. Prvi izbori za Odbor održat će se najkasnije šest mjeseci od datuma stupanja na snagu ove Konvencije, a kasnije svake dvije godine. Najmanje četiri mjeseca prije svakog novog izbora, glavni tajnik Ujedinjenih naroda uputit će poziv državama strankama da u roku dva mjeseca dostave imena svojih predloženika. Potom će glavni tajnik pripremiti popis svih predloženika abecednim redom s naznakom država stranaka koje ih predlažu i dostaviti ga državama strankama ove Konvencije.

5. Izbori će se provoditi na sastancima država stranaka koje će sazivati glavni tajnik Ujedinjenih naroda u sjedištu Ujedinjenih naroda. Na tim će sastancima, na kojima će dvije trećine država stranaka tvoriti kvorum, u Odbor biti izabrane one osobe koje dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova zastupnika država stranaka koji su nazočni i koji glasuju.

6. članovi Odbora bit će izabrani na razdoblje od četiri godine. Oni mogu biti ponovno birani budu li ponovno predloženi. Mandat pet članova Odbora izabranih na prvim izborima isteći će nakon dvije godine; odmah nakon prvih izbora imena te petorice utvrdit će ždrijebom predsjedavajući sastanka.

7. Ako član Odbora umre, ili podnese ostavku, ili pak izjavi da zbog bilo kakvog razloga više nije u stanju ispunjavati svoje dužnosti u Odboru, država stranka koja ga je imenovala na njegovo će mjesto za preostali dio mandata postaviti drugoga stručnjaka iz redova svojih državljana, pod uvjetom da Odbor odobri imenovanje.

8. Odbor će odrediti svoj poslovnik.

9. Odbor će birati svoje dužnosnike na rok od dvije godine.

10. Sastanci Odbora redovito će se održavati u sjedištu Ujedinjenih naroda ili na kakvome drugom pogodnom mjestu koje Odbor odredi. Odbor će se redovito sastajati jednom godišnje. Trajanje sastanka Odbora određivat će se i po potrebi mijenjati na sastancima država stranaka ove Konvencije, ovisno o suglasnosti s Glavnom skupštinom Ujedinjenih naroda.

11. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda osigurat će potrebno osoblje i opremu za djelotvorno obavljanje zadataka Odbora u skladu s ovom Konvencijom.

12. Uz odobrenje Glavne skupštine, članovi Odbora ustanovljenog prema ovoj Konvenciji, primat će plaću iz sredstava Ujedinjenih naroda prema uvjetima koje odredi Glavna skupština Ujedinjenih naroda.

članak 44.

1. Države stranke obvezuju se posredstvom glavnog tajnika Ujedinjenih naroda podnositi Odboru izvješća o usvojenim mjerama kojima se ispunjavaju ovdje priznata prava i o napretku koji je postignut u uživanju tih prava:

a) u roku dvije godine od dana stupanja na snagu ove Konvencije u pojedinoj državi stranci;

b) nakon toga, svakih pet godina.

2. Izvješća koja se podnose na temelju ovoga članka ukazivat će na čimbenike i, po potrebi, na poteškoće koji utječu na stupanj ispunjenja obveza iz ove Konvencije. Izvješća će također sadržavati dovoljno obavijesti kako bi Odbor mogao steći cjelovit uvid u primjenu Konvencije u određenoj zemlji.

3. Država stranka koja je Odboru podnijela cjelovito izvješće, ne mora u svojim slijedećim izvješćima koja se podnose u skladu sa stavkom 1.b) ovoga članka ponavljati ranije dostavljene osnovne obavijesti.

4. Odbor može zatražiti od država stranaka dopunske obavijesti u svezi s primjenom ove Konvencije.

5. Odbor će svake dvije godine posredstvom Gospodarskog i društvenog vijeća podnositi izvješća o svojim djelatnostima Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda.

6. Države stranke će svoja izvješća učiniti dostupnim širokoj javnosti u svojim zemljama.

članak 45.

U cilju unaprjeđivanja djelotvorne primjene Konvencije i poticanja međunarodne suradnje u području obuhvaćenom Konvencijom:

a) specijalizirane službe, Fond Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF) i ostala tijela Ujedinjenih naroda imat će pravo na svoje predstavnike kad se raspravlja o primjeni odredaba ove Konvencije koje spadaju u njihovo područje djelatnosti. Odbor može pozvati specijalizirane službe, UNICEF i ostala nadležna tijela po svom izboru kako bi dobio stručne savjete glede primjene Konvencije u njihovim područjima djelatnosti. Odbor može zatražiti od specijaliziranih službi, UNICEF-a i ostalih tijela Ujedinjenih naroda izvješća o primjeni Konvencije unutar njihovih područja djelatnosti;

b) Bude li držao potrebnim, Odbor će specijaliziranim službama, UNICEF-u i ostalim mjerodavnim tijelima dostaviti svako izvješće država stranaka u kojemu se traži ili

iskazuje potreba za tehničkim savjetom ili pomoći, zajedno sa svojim mogućim primjedbama i prijedlozima u svezi s tim zahtjevima ili pozivima;

c) Odbor može preporučiti Glavnoj skupštini da od glavnog tajnika zatraži da se u njezino ime pokrenu istraživanja pojedinih pitanja prava djeteta;

d) Odbor može predlagati i izdavati opće naputke temeljene na primljenim obavijestima prema članku 44. i 45. ove Konvencije. Takvi prijedlozi i opći naputci dostavit će se svakoj zainteresiranoj državi stranci i podnijeti Glavnoj skupštini zajedno s mogućim primjedbama država stranaka.

DIO TREĆI

članak 46.

Ova Konvencija bit će otvorena za potpisivanje svim državama.

članak 47.

Ova Konvencija podliježe ratifikaciji. Instrumenti ratifikacije bit će položeni kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

članak 48.

Ova Konvencija će ostati otvorena za pristup svim državama. Instrumenti pristupa bit će položeni kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

članak 49.

1. Ova Konvencija stupa na snagu trideseti dan nakon datuma polaganja dvadesetoga po redu instrumenta ratifikacije ili pristupa kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

2. U državama koje pristupaju ili ratificiraju Konvenciju nakon polaganja dvadesetoga po redu instrumenta ratifikacije ili pristupa, ova će Konvencija stupiti na snagu trideseti dan nakon polaganja instrumenata ratifikacije ili pristupa tih država.

članak 50.

1. Svaka država stranka može predložiti izmjene i dostaviti ih glavnom tajniku Ujedinjenih naroda. Glavni tajnik će potom priopćiti državama strankama predloženu izmjenu uz zahtjev da se izjasne žele li da se sazove sastanak država stranaka u svrhu razmatranja i glasovanja o prijedlozima. U slučaju da se u roku četiri mjeseca od takvog priopćenja najmanje jedna trećina država stranaka izjasni u prilog sazivanja sastanka, glavni tajnik Ujedinjenih naroda će sazvati sastanak pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda. Svaka izmjena koja se izglasa većinom glasova država stranaka koje su prisutne na sastanku i koje glasuju, dostavit će se Glavnoj skupštini na usvajanje.

2. Izmjena usvojena u skladu sa stavkom 1. ovoga članka stupa na snagu kad je usvoji Glavna skupština Ujedinjenih naroda i prihvati dvotrećinska većina država stranaka.

3. Kada izmjena stupi na snagu, ona obvezuje sve države stranke koje su je prihvatile, dok druge države stranke i nadalje obvezuju odredbe ove Konvencije i sve ranije prihvaćene izmjene.

članak 51.

1. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda primit će i dostaviti svim državama strankama tekst pridržaja koje su države usvojile u vrijeme ratifikacije ili pristupanja.

2. Pridržaj koji je nespojiv s ciljevima i svrhom ove Konvencije neće se dopustiti.

3. Pridržaji se mogu povući u bilo koje doba pismenom izjavom upućenom glavnom tajniku Ujedinjenih naroda koji će o tome obavijestiti sve države stranke. Izjava stupa na snagu s datumom kojim je pristigla glavnom tajniku.

članak 52.

Država stranka može odstupiti od ove Konvencije pismenom izjavom koju šalje glavnome tajniku Ujedinjenih naroda. Odstup stupa na snagu godinu dana nakon što glavni tajnik primi pismenu izjavu.

članak 53.

Glavni tajnik Ujedinjenih naroda određen je za pohranitelja ove Konvencije.

članak 54.

Izvornik ove Konvencije, kojega su arapski, kineski, engleski, francuski, ruski i španjolski tekstovi jednako vjerodostojni, bit će pohranjen kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda. Potvrđujući navedeno, dolje potpisani opunomoćenici, uredno ovlašteni od svojih vlada, potpisali su ovu Konvenciju.“⁸⁶

⁸⁶ https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
(Posjećeno: 23.08.2021.)

Literatura

- ALIČIĆ, M., HRABAR, D., JAKOVAC LOZIĆ, D., KORAC' GRAOVAC, A., *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2007.
- ANIČIĆ, M., JANKOVIĆ, V., Pravo na život u suvremenim etičkim promišljanjima i u socijalnom nauku crkve, u: *Diacovensia*, 19(2011.)2, 215-249.
- BLAŽEVIĆ, V., *Vodič kroz crkveno pravo za vjernike*, Svjetlo riječi, Sarajevo-Zagreb, 2007.
- BRKAN, J., *Obveze i prava vjernika laika*, Služba Božja, Split, 2005.
- ČONDRIĆ, A., Poslanje vjernika laika u pastoralu nekad i danas, u: *Crkva u svijetu*, 51(2016)2, 302-321.
- ĆUBELIĆ, I., Prava djece u međunarodnim dokumentima, u: *Crkva u svijetu*, 29(1994.) 4, 455-457., ovdje 455-457.
- DABIĆ, G., Lik, narav i spasenjsko poslanje vjernika laika u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra*, 78(2008.)3, 559-581.
- DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gravissimum educationis*, Deklaracija o kršćanskom odgoju, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1970., br. 3
- HRABAR, D., Europska Konvencija o ostvarivanju dječjih prava-nov prilog promicanju dječjih prava, u: *Zbornik pravnog fakulteta*, Zagreb, 1996., 391-401.
- HRABAR, D., KORAC' GRAOVAC, A., *Obiteljsko pravo i matičarstvo*, Zagreb, 2019.
- HRABAR, D., *Obiteljsko pravo u sustavu socijalne skrbi*, Zagreb, 2019.
- HRABAR, D., Prava djece u obiteljskom zakonodavstvu, u: *Prava djece-multidisciplinarni pristup*, prir. Dubravka Hrabar, Biblioteka Udžbenici, Zagreb, 2016., 63-64.
- HRABAR, D., Nova procesna prava djeteta – Europski pogled, u: *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske* 4(2013)1, 65-76.
- KOPIĆ, Ž., KORAJAC, V., Djeca i djetinjstvo u dokumentima o pravima djece, u: *Život i škola*, 56(2/2010.)24, 45-54.
- MALEŠ, D., Uloga majke i oca u odgoju djeteta, u: *Obitelj u suvremenom društvu*, prir. Š. Bortek-Knešaurek i N. Tursan, Orbis, Zagreb, 1999., 105-111.

PARAVINA, E., *Ostvarivanje prava djeteta*, Zagreb, 1999.,

Prava djeteta, u: Hrvatska Enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslava Krlež, Zagreb, 2009.

REŠETAR, B., (ur.), *Dijete i pravo*, Osijek, 2009.

SLANKAMENAC, J. N., *Kršćanski brak i obitelj*, Oroslavlje, 2002.,

ŠALKOVIĆ, J., *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231), Poslanje i djelovanje*, Glas Koncila, Zagreb, 2009.

ŠIMUNOVIĆ, M., Nova evangelizacija i kateheza braka i obitelji. Premišljanje klasičnih i pokretanje novih modela obiteljskog pastoralna, u: *Bogoslovska smotra*, 75(2005.)1, 229-272.

Izvor:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133194>(Posjećeno: 4.6.2021.)

<https://hbk.hr/ugovor-o-suradnji-na-podrucju-odgoja-i-kulture/> (Posjećeno: 27.05. 2021.)

https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf(Posjećeno: 23.08.2021.)